Rok XIII. # TYGODNIK KATOLICKI. Rok XIII.

№ 39. Grodzisk, 28. września 1872. № 39.

Tygodnik katolicki wychodzi co **Sobotę**. **Prenumerata** ćwierćrocznie wynosi: 1) **na pocztach pruskich** 1 tal. 20 sgr 2) w **Galicyi** 3 fl. 3) w **Król. Polsk.** 2 ruble. 4) We **Włoszech** 2 tal. 5) We **Francyi** 2 tal. 5 sgr. 6) W **Turcyi** 2 tal. 10 sgr. 7) W **Ameryce** 2 tal. 15 sgr. 8) W **Australii** 2 tal. 20 sgr.
Listy adresować należy do **Wonieścia** (p. Alt-Boyen). — Redakcya przyjmuje tylko **frankowane** listy, reklamacye i korespondencye. Rękopisy nie zwracają się (tylko na uprzednie żądanie) i ulegają zniszczeniu. Numer pojedyńczy kosztuje 5 sgr. = 1 złp.

Deum, qui proposito tuo favit hactenus, rogamus, ut potiora semper et uberiora eidem incrementa largiatur in sui nominis gloriam et gentis tuae utilitatem. (List Ojca św. Piusa IX. do Redaktora Tygodnika katolickiego.)

ACTA

Sextae Congregationis Decanorum

habitae Posnaniae die 28. Augusti A. D. 1872.

(Dokończenie.)

His dictis D. Archiepiscopus tria Decreta prout inferius habentur proposuit, fusioribus verbis explicavit, et post factam desuper discussionem, cum decreta omnibus placuerint, illa tamquam leges dioecesanas abhinc observanda esse declaravit.

Deinde D. Archiepiscopus verba fecit de rebus sequentibus:

1. *A fidejussionibus* sive in forma ordinaria, sive in litteris cambii vel syngraphis (weksle) per appositionem proprii nominis ad securitatem creditoris favore tertii, clerum debere se abstinere. In societatibus mutui (spółki pożyczkowe) quae passim per oppida stabiliuntur, Clerici partem in lucro dividendo habere legibus, vel contra usuram latis, vel negotiationes vetantibus prohibentur, nec licet eis proinde actiones, ut vocantur, si quae a societatibus hujusmodi emittuntur, sibi comparare. Abstineant pariter Clerici a fidejubendo pro integritate sortis societatum mutui, ne hisce decoctis omnia sua perdant et ad juramentum manifestationis adigantur. Nihil tamen obstat quominus societates praedictas, quae speciem quamdam apud nos habent montium pietatis, foveant atque protegant, et consilio vel donationibus si placuerit sustineant.
2. *Decanis atque Prodecanis facultatem fecit* pro hac vice prorogandi sacerdotibus proprii decanatus instrumenta adprobationis ad excipiendas fidelium confessiones, quae ante I. Dominicam Adventus hujus anni cessant, idque ad illam diem et non ultra.
3. Interroganti **Prodecano Krobensi** *an liceat capitalia ecclesiae in meliorandos fundos beneficii convertere*, respondit D. Archiepiscopus, se id nunquam permissurum ne abusibus porta aperiatur.
4. Respondit similiter ad interrogationem **Decani Ostrzeszoviensis** *facultatem absolvendi a reservatis*, tributam Decanis et Prodecanis, ab his aliis sacerdotibus subdelegari non posse.
5. Monuit Decanos, ut clerum suorum respective decanatuum edoceant *facultatibus concessis a S. Sede confessariis, occasione Jubilaei* Concilii Oecumenici Vaticani, eosdem confessarios semel tantum uti posse favore singulorum poenitentium, indulgentias Jubilaei lucrari cupientium, quamvis poenitentes ipsi toties Jubilaei indulgentias lucrari possunt, quoties injuncta opera, debita cum intentione adimplent. Facultates autem praedictas concessas confessariis occassione Jubilaei non valere nisi pro iis, qui idem Jubilaeum lucrari cupiunt, minime vero pro aliis poenitentibus.
6. Adhortatus est eosdem Decanos et Prodecanos *ne benedicant per* ecclesias paramenta sacra formae gothicae vel gallicae, aut confecta ex materiis lana textis.
7. Ad interrogationem **Decani Rogoviensis** declaravit D. Archisepiscopus, *celebrationem solemnem indul-*

gentiarum Sodalitatis Temperantiae, diebus tantummodo determinatis in 3a Congregatione Decanorum locum habere posse, quamvis ex recentiore Sanctissimi Patris cencessione facultas lucrandi illas indulgentias ad totas octavas festorum designatorum extendatur.

8. Cum Clerus decanatus Krobensis expetiisset a D. Archiepiscopo impetrationem a S. Sede *privilegii pro clero dioecesano recitandi officia de Passione D. N. J. C.* atque D. Archiepiscopus declarasset se id libenter praestiturum, si praesentes in Congregatione idem se desiderare declaraverint, tam Illmi Capitulares quam Decani unanimi fere consensu voto decanatus Krobensis accesserunt. D. Archiepiscopus promisit proinde se preces ad Summum Pontificem pro consessione privilegii missurum.
9. Rogavit D. Archiepiscopus Decanos *ut protegant opus Propagationis Fidei* et dum recipiunt Annales ejusdem quantocius rectoribus parochiarum illos transmittant, destribuendos inter dantes pro pio opere eleemosynas.
10. Animadvertit *non decere ut cauponae in Provisores ecclesiarum eligantur*, ne sint impendimento in promovenda Sodalitate Temperantiae.
11. Parochos voluit esse admonitos, ut quam *occuratissime computatum* transmittant quotannis Consistoriis Generalibus parochianorum suorum numerum.

Tum Illmus et Revmus Sufraganeus et Officialis Posnaniensis petiit a Decanis, annuente D. Archiepiscopo ut sacerdotibus suorum decanatuum in mentem revocent instructionem in diario ecclesiastico N. 2. a. 1870. ad V. publicatam, quoad modum transmittendi scripta, majoribus parcendo expensis.

Tandem D. Archiepiscopus, gratiis Deo actis, Congregationi finem imposuit.

DECRETA

Sextae Congregationis Decanorum

habitae Posnaniae die 28. Augusti a. D. 1872.

DECRETUM I.

De Sacerdotibus aere alieno gravatis.

Ad cohibendam nonnullorum presbyterorum in contrahendo aere alieno animi levitatem, et ad evitanda scandala atque damna, quae inde promanant, nec non ad consulendum decori ecclesiastici status, cui detrahunt immoderata debita sacerdotum, decernimus:

1. Nullus sacerdos magno aere alieno gravatus, cui solevendo est impar, ad beneficium cum cura animarum in posterum admittetur, etiamsi fuerit a patrono praesentatus.
2. Ut constet de debitis, quibus promovendi ad beneficia curata gravantur, nemo institutionem canonicam obtinebit, nisi prius tradiderit in scriptis Consistorio Nostro Generali accuratum indicem debitorum a se contractorum, vel declarationem se nullo aere alieno esse gravatum.
3. Fidejussiones favore tertii emissae pro certis et determinatis pecuniae quantitatibus, inter debita contracta enumerari debent.
4. Qui debita sua in tota vel in parte reticuerint, vel falso declaraverint se nihil aliis debere, et institutionem canonicam ad aliquod beneficium curatum adepti fuerint, obnoxii erunt poenae suspensionis a beneficio et officio usque ad triennium.
5. Archiepiscopi pro tempore erit judicare, circumstantiis personarum, temporum et locorum coram Domino perpensis, quodnam aes alienum uti magnum et insolvibile reputandum sit.
6. Sacerdotes, qui juramentem manifestationis, ut apud nos audit, a creditoribus coacti, a promulgatione hujus decreti in posterum emiserint, ad obtinenda beneficia curata in utraque Archidioecesi Gnesnensi et Posnaniensi inhabiles declarantur.
7. Parochi jam instituti dictum manifestationis juramentum emittentes, utpote in contrahendis debitis nimis leves et non circumspecti, poenae suspensionis ab officio et beneficio vel ab ulterutro usque ad triennium obnoxii erunt.

DECRETUM II.

De Adprobationibus ad audiendas Confessiones Sacramentales fidelium.

1. A Dominica prima Adventus hujus anni, cessant omnes adprobationes Sacerdotibus utriusque Nostrae Archidioecesis, per Nos vel per Consistoria Nostra, in forma consueta, ad brevius vel longius tempus, pro audiendis confessionibus sacramentalibus fidelium concessae.
2. Ab eadem Dominica prima Adventus hujus anni, omnes Sacerdotes utriusque Archidioecesis adprobationibus ad audiendas confessiones fidelium per Nos vel per Consistoria Nostra muniti, confessiones sacramentales fidelium excipere facultatem habebunt, vigore novarum Adprobationum, quas typis impressas hodie RR. DD. Decanis distribuimus, singulas singulis eorum respective Decanatuum presbyteris transmittendas atque ad biennium valituras.
3. Ii Sacerdotes, qui vi concursus ad beneficia bene superati, ad sexennium adprobationem obtinuerunt, vel alias a Nobis aut Consistoriis Nostris ad longius tempus adprobati existunt, novis Adprobationibus uti poterunt ad suorum respective sexenniorum vel concessi temporis terminum, quin ad renovationem earundem post biennium adstricti sint.
4. RR. DD. Decani et Prodecani recipiunt hodie et recipient in posterum Adprobationes in forma ampliore, quibus tribuitur eis ex nunc et tribuetur in futuro facultas, durante munere, absolvendi a casibus Ordinario Loci nec non a nonnullis Sanctae Sedi reservatis.
5. Omnes Sacerdotes, qui litteras Adprobationis in forma hucusque vigente a Nobis vel a Consistoriis Nostriss concessas possident, easdem, acceptis novis litteris, illico suis respective Decanis vel Prodecanis reddere, ab his Consistoriis Nostris Generalibus remittendas, tenebuntur.

DECRETUM III.

De Benedictionibus Sacrorum Paramentorum et Vasorum, in quibus sacra unctio non adhibetur.

1. A Dominica prima Adventus hujus anni cessat impertita hucusque omnibus Presbyteris facultas benedicendi paramenta et alia utensilia sacra quorum benedictio Episcopis est in Rituali reservata.
2. Ab eadem Dominica prima Adventus hujus anni damus, tenore praesentis decreti, omnibus et singulis Decanis et Prodecanis Foraneis utriusque Archidioecesis, vi facultatum quinquennalium a Sede Apostolica Nobis delegatarum pro tempore quo munere Decanorum fungentur, potestatem benedicendi paramenta et vasa sacra, quorum benedictio Episcopis est in Rituali reservata, dummodo in hujusmodi benedictionibus non sit adhibenda sacra unctio.
3. Ritus benedicendi supradicta paramenta et vasa ille est observandus, quem tradit Rituale in Archidioecesibus Nostris usitatum, quique habetur sub titulo: Benedictiones ab Episcopo vel facultatem habentibus faciendae.
4. Sciant RR. DD. Decani et Prodecani illicitum sibi esse benedicere corporalia, pallas, amictus, albas, taboleas et mappulas, quae non sint ex lino confecta; vel paramenta colorum ab Ecclesia Romana pro sacris vestibus seu indumentis non admissorum. Colores autem qui admittuntur sunt tantummodo: albus, ruber, niger, violaceus et viridis.
5. Ubi mos est benedicere linteamina jam semel a facultatem habentibus benedicta, postquam eadem lota sunt, ejusmodi benedictiones a Rituali apud nos in usu admissae, neque Episcopo reservatae, quamvis inter reservatas in eodem Rituali recenseantur, etiam in posterum a quocumque Sacerdote, sine speciali licentia perfici poterunt.

Omnia et singula Decreta supradicta ab universo Clero utriusque Nostrae Archidioecesis tanquam leges dioecesanas a dato promulgationis eorundem observari volumus et mandamus, reservantes Nobis contra secus agentes poenis congruis atque opportunis procedere.

Datum Posnaniae, in Aedibus Residentiae Nostrae, die 28. Augusti a. D. 1872.

Archiepiscopus Gnesnensis et Posnaniensis

Miecislaus.

No. 1297/72.

Ex mandato
Ladislaus Meszczyński.

Dogmat nieomylności papieża
stwierdzony wiarą narodu polskiego.

(Ciąg dalszy.)

XI.
Junge Adryan,

Jezuita,

nauką i poświęceniem się dla bliźnich słynny, umarł na zarazę w Poznaniu 1607 roku. Zostawił kilka książek treści teologicznéj, z których jedna pod tyt. *Rozwiązanie 52 Questiy Ministrów Nowoëwangelickich, Jezuitom zadanych;* mamy pod ręką w dwóch wydaniach, poznańskiém z roku 1593 i krakowskiém z r. 1599. Z tego drugiego przytaczamy ustęp na str. 215.

W Questiey 29 i 30 zadawają:

„Jeśli kościół Rzymski nie błądzi, którym względem nie błądzi, czyli względem papieża głowy swéj, czyli względem jakiéj prerogatywy samego kościoła? Jeśli nie błądzi względem głowy swéj, wywiedzcież nas z tego, przecz papieżowie Rzymscy często błądzili, jako Liberyus, Honoryus, Anastazyus, Marcellinus, Jan XXII, Grzegorz VII, Jan VIII, i Liranus pisać śmiał, że wielu papieżów było Apostatów? . . .

Odpow. Nie trudno, za pomocą Bożą, wywiedziemy was, Ewangelikowie, z tych błędów waszych: byście tylko sami chcieli. Abowiem naprzód Rzymski kościół z strony głowy swéj widzialnéj, Pasterza kościoła powszechnego, dla tych przywilejów, które ma stolica Piotra św. od Pana Chrystusa (o których wyższéj było) w żadnéj rzeczy, którą kościołowi wszystkiemu podawa abo rozkazuje, bądź z strony wiary, bądź téż z strony dobrych obyczajów, do zbawienia potrzebnych, zbłądzić nie może. Co tu zadawacie bez żadnego świadectwa i dowodów, że tu od was mianowani pasterze, często a sprośnie błądzili; w tém wy sami raczéj barzo a sprośnie błądzicie; ile słów, tyle niemal fałszów pisząc.“. . .

Daléj odsyła do miejsc, gdzie już pozbijał, lub jeszcze zbijać będzie zarzuty wspomnionym papieżom czynione.

Na str. 253 powiada:

„Żaden papież, począwszy od św. Piotra, nigdy ani wiary chrześciańskiéj nie odstąpił ani żadnego błędu, wierze i dobrym obyczajom przeciwnego nie uczył. Albowiem nie dla czego inszego, ona wieczna prawda, Chrystus Pan, Piotra i sukcesory jego na tym urzędzie pasterstwa kościoła powszechnego będące, nazwał opoką, jedno dla stateczności wiary prawdziwéj, w któréj się nigdy żaden z nich, opoką i fundamentem Kościoła tego będąc, odmienić nie mógł.“

I następnie świadectwa Ojców kościoła przywodzi.

XII.
Mikołajewski Daniel,

Superintendent Zborów kalwińskich w Wielkopolsce.

Słynny zapastnik na arenie religijnych kontrowersyj w XVI wieku; w r. 1599 dnia 2 Czerwca miał w Wilnie dysputę z Ks. Marcinem Śmigleckim, Jezuitą.

Śmiglecki, czy ktoryś inny Jezuita wydał ją w Wilnie ku zawstydzeniu większemu protestantów. Na swą więc obronę, Mikołajewski napisał *Disputatia Wileńska, ktorą miał X. Marcin Śmiglecki Soc. Jesu z X. Danielem Mikołajewskim Sługą Słowa Bożego:* De primatu Petri, *a o jedney widomey głowie kościoła Bożego.* Przypisał ją Jędrzejowi Leszczyńskiemu, Wojewodzie Brzesko-Kujawskiemu, którego téż kosztem zapewne wydrukowaną została roku 1599 w Toruniu.

W objaśnieniach *do Czwartego argumentu* Mikołajewski pisze:

„Ale i to co mówi (Ks. Śmiglecki) o uproszonéj Piotrowi nieustawającéj wierze Kościoła Rzymskiego. Bo albo za samym Piotrem Pan prosił, aby wiara jego nie ustawała; albo nie za samym, ale i za Rzymskimi Biskupy, które chcą mieć za sukcessory Piotrowe. Jeśli za samym Piotrem, bo mówi: Rogavi pro te, i Ks. Śmiglecki od téj modlitwy Apostoły wszystkie excluduje, tedyć to nic nie należy do Wiary ani Stolice Rzymskiéj, żeby ona nie miała błądzić. — Jeśli rzecze, że nie za samym, ale i za Rzymskimi Biskupy (czego mu jednak dowieść trudno), tedyć Krystus Pan (quod sentire nefas), nie uprosił tego o co prosił.“... itd.

Tu się zaczyna wypościerać nad zwykłą piosnką dyssydentów, iż papieże błądzili.

W końcu podał nam Mikołajewski *Summę Disputatiey Wileńskiey, od jednego z Auditorów spisaną* lichym wierszem. Szekanuje w niéj kościół katolicki i Śmigleckiego, o którym mówi:

Na Pietrze się budować samym kazał wszemu
Zborowi. Cóż zostanie gminowi zacnemu
Apostołów? Co po ich pismiech, nauczaniu?
Gdy na samego Piotra przyjdzie stać podaniu?
Z upadku Piotrowego primat swój budował:
Z modlitwy zań Papieże *niebłądzące* knował,

Mikołajewskiemu odpowiedział Ks. Śmiglecki w dziele pod tyt. *O jednéj widoméj głowie kościoła Bożego,* (w Wilnie 1600).

XIII.
Śmiglecki Marcin,

Jezuita, zasłynął wielu dziełami teologicznemi, pisanemi przeciwko herezyom swego czasu. Gruntownéj jego nauce oddali pochwały najznakomitsi dawniejsi i współcześni nam mężowie. Umarł w Kaliszu 1618 r., gdzie dotąd w urnie glinianéj popioły jego spoczywają, w grobach kollegiaty Panny Maryi. W dziele *De notis Ministrorum libri duo. Oppositi Jacobi Zaborovii, in coetu Calvinistico Ministri, responsioni futili ad nodum Gordium.* Cracov. 1617. Na str. 318 tak pisze:

„In Ecclesia lites et controversiae circa fidem, cum universam Ecclesiam afficiant, ad supremum Ecclesiae Praesidem, qui est Romanus Pontifex, et Petri successor, pertinent. Id quod tam ex institutione Divina, quam ex usu et praxi perpetua Ecclesiae, quae est Divina legis et institionis optimus interpres, perspicuum est. Institutio Christi clarissima extat in illis verbis, quibus Petrum firmissimam et insuperabilem petram Ecclesiae suae perpetuis temporibus instituit quod etiam ad successores ipsius pertinere supra abunde ostensum est. Neque enim verendum est, ne summus Pontifex ut homo errare in tali judicio possit, non enim humano solum praesidio, sed praecipue Divino, tale judicium exercet assistente sibi Spiritu veritatis Ecclesiae a Christo promisso, propter quam assistentiam

est uti petra firmissima, quae ad errorem deflecti nullo modo possit. Nam et Apostoli homines erant, at gratia Spiritus sancti confirmali errare non poterant. Hanc quoque institutionem Christi perpetuus quoque usus Ecclesiae comprobavit. Totis enim his sexdecim saeculis, nullae haereses ab Ecclesiae condemnatae sunt nisi per Romanum Pontificem, uti et historiae omnes loquuntur, et deducit Bellarminus *lib. 3. de verbo Dei, cap. 6.* Semper enim errores, qui in quaecunque mundi parte oriebantur ad judiciam Romani Pontificis deferebantur, qui Concilia in eum finem et indicebat, et postea confirmabat, ut vel ex Hieronymo *in Epistola ad Damasum,* et Augustino *in Epistola ad Innocentium,* et Innocentio *in Epist. ad Patres Concilii Carthaginensis,* qui controversias sui temporis judicio Romani Pontificis definiri postulabant, manifestum est."

Poczém przytacza z historyi przykłady, okazujące jak sam Papież własnym swoim dekretem potępiał błędy i prawą potwierdzał naukę.

X. Śmiglecki częste z Dyssydentami staczał dysputy. W roku 1599 miał rozprawę z Danielem Mikołajewskim w Wilnie. Ogłosił ją drukiem. Na nią odpowiedział Mikołajewski pismem p. t. *Disputatia Wileńska.* Śmiglecki bronił tu nieomylności papieża.

Również w innėm swém dziele, p. t. *Vana sine viribus ira Ministrorum Evangelicorum* (Coloniae 1611) na str. 129 okazuje, iż papieże nigdy nie błądzili w wierze.

XIV.

Tyniecki z Tyńca Jan,

Protestant.

Dzieło jego wydał Marcin Rey, r. 1618, bez miejsca druku, in 4. p. t. *Obrona zgody Ewangelickiey przeciw Sztychowi Jana z Prus Gołubskiego. A przytym też Pokazanie Niezgody katholików Rzymskich, o pierwszym Artykule Wiary Krześciańskiey, na skosztowanie Panu Gołubskiemu.* Autor zestawia sprzeczności różnych zdań dyssydentów, i stara się je pogodzić, a katolikom wytyka niezgodę biblii z ich wiarą, co tradycyi czyli podaniom przypisuje. Ma się rozumieć, że pismo ś. tłómaczy według swego własnego widzi mi się i dla tego nie chce w kościele katolickim widzieć zgody. Nie brak tu zwykłych kalumnij na papieża. Na str. 22 przyczynę téj niezgody zasad u katolików taką daje:

„Co wszystko dla tego czynią, aby jedno kościół swój papiezki, to jest papieża i z swoją księżą, i wymysły jego wszystkie, które oni *Tradiciami* nazywają, nad Słowo Boże, Pismo święte, wystawili: A zatem żeby ludzie tych wymysłów ich bardziéj niż Pisma św. przestrzegali: I aby cokolwiek jedno Papież wymyśli, a księża powiedzą, ludzie na tém bardziéj niż na Piśmie św. polegali."

Na poparcie zasad protestanckich przytacza fakt z Nicefora historyka, że Cesarz Konstantyn zwoławszy Sobór Nicejski, postawić kazał biblią w pośrodku Zgromadzenia biskupów, i odezwał się do nich, że w téj księdze zawiera się nauka Ducha ś. Zatem temi Bozkiemi wyrokami spory rozstrzygać trzeba. Dodaje tu autor: że Cesarz *Tradiciy ustnych zapomniał* wspomnieć, i na tem cały swój dowód funduje. Potem czyni kommentarz na słowa Konstantyna: Zkąd każdy widzieć może, że ten szlachetny i pobożny, i mądry Cesarz, nie ukazował im do Tradiciy jakich ustnych niepisanych; nie ukazował im, ani ich odsyłał *do papieża,* jedno do Bibliey, do Pisma ś. Ani się téż oni do nich odzywali. Nie mówili: Mamyć my pewniejsze i dostateczniejsze Słowo Boże niepisane, ustnie podane, według którego to rozsądzimy. Nie mowili: *Papież to rozsądzi* i wyłoży, *bo jemu samemu to należy rozsądzać,* wykładać i decidować etc.

Następny rozdział poświęca autor: *Niezgodzie papieskiéj o wykładzie Pisma ś.* i tak streszcza naukę katolicką (strona 43).

„Z temi wszystkiemi nie zgadzając się Papiescy Nauczyciele, mocno twierdzą: że **sam Papież** jest najwyższym, najpewniejszym Wykładaczem Pisma św., i **Sędzią** sporów i różnic w nabożeństwie. A iż wszelkie wykłady Pisma i Decisie o Wierze, za haeretyckie i dyabelskie mają być poczytane, któreby się nie zgadzały z wolą i ze zdaniem papieskiem: Gdyż by się też nie tylko *Concilium,* ale i wszystkiemu światu, co inaczéj zdało, a niż Papieżowi: tedy przed się wszyscy powinni przestać na zdaniu Papieskiem, jako na tego, który w Deciziach swych o wierze *zbłądzić nie może,* i ktoremu wolno stanowić i dispensować przeciw Pismom Apostolskim; gdyż Papież jest pewniejsza Biblia niż Pismo święte."

Z autorów polskich, cytuje tu **Hozyusza** Tom 1, lib. de expresso verbo Dei pag. 622, i **Wujka** super Joan. Cap. 16. v. 13, oraz *Confess. Petricov.* cap. 29. fol. 50 i słowa ich przywodzi. Poczem mówi: (str. 45)

„Nie dla tegom tak wiele tych świadectw przywiódł, abym tego tylko dowiódł, że Papieżnicy (tak nazywa wszędzie katolików) nie zgadzając się z panem Krystusem, z Apostołmi, i z onymi dawnymi a w kościele Bożym sławnymi Doktory, SAMEGO PAPIEŻA (wielkiemi literami wydrukowano) mają za sędziego wszelkich sporów i wątpliwości w wierze i w piśmie ś., boć się *oni sami barzo radzi* do tego znają, i tego mocnie rozumy swemi dopominają, księgi *de uno praesente Judice,* o Jednym tu bytnym Sędzim piszą, etc. Ale barziéj dla tegom to uczynił, aby się na oko każdemu pokazało, że oni zlecając ten sąd *Papieżowi,* nigdziej nie wspominają, aby ten Sędzia wedle Statutu Bożego, to jest Pisma ś. sądził: ale wszystek sąd puszczają na wolą i zdanie jego, pozwalając mu też stanowić i dispensować przeciw Nowemu Testamentowi i Pismom Apostolskim."

Gdy więc Luterska herezya powstała w kościele katolickim całym, i u nas w Polsce wiara była w nieomylność papieża; nigdzie bowiem nie wyrzucają nam Sekciarze, iżby dopiero od Jezuitów ta opinia wymyślona i propagowana była. Owszem, chlubili się nią katolicy, gdy Tyniecki wyznaje, że *oni sami* (t. j. katolicy) bardzo radzi do niéj się przyznawali, i oddzielne księgi o tém pisali.

(Ciąg dalszy nastąpi.)

Mowa Księcia Biskupa Foerstera

powiedziana

na Jeneralném Zgromadzeniu Katolików Niemieckich,

we Wrocławiu, dnia 9 września.

Szanowne Zgromadzenie!

Pośpieszyłem tu dotąd z Johanisberga, starożytnéj siedziby méj austryackiéj dzielnicy dyecezyalnéj, celem serdecznego powitania was, zacni Panowie, w Metropolii mojego Biskupstwa, celem połączenia modłów moich z wszemi tu w tumie u grobów tylu czcigodnych Biskupów, a mianowicie przy grobie mego dostojnego poprze-

dnika, aby Bóg pobłogosławić raczył naszym wspólnym pracom i wspólnym naradom.

Patrząc na to zgromadzenie tylu szlachetnych mężów katolickich, co z wszystkich prowincyi niemieckich przybyli, przywołuję sobie na pamięć pierwsze zgromadzenie katolickie, które się odbywało w Moguncyi — w roku rewolucyi 1848, a na które i ja pospieszyłem z Frankfurtu w gronie mężów wybranych z kościoła św. Pawła, a uczucia które wówczas w starodawnéj sali elektoralnéj przejmowały mą duszę, wznawiają się dziś we mnie. Nadto stawa mi przed oczyma i drugie Zgromadzenie katolickie, które w następującym roku tu we Wrocławiu się odbywało. Miasto nasze było wówczas w powszechném wzburzeniu, a deputowani przychodzili tutaj wśród walki ulicznéj i strzałów z ręcznéj broni. Gdyśmy komendanta miasta prosili o pozwolenie do odbywania naszych obrad, odpowiedział nam: Pragnąłbym, aby całe miasto było takiém zgromadzeniem. I narady nasze odbywały się swobodnie, bez żadnych przeszkód, bez dozoru policyi, bo wiedziano, że Kościół św. mężnie bronił praw państwa, że on na tych, co nie chcieli płacić podatków, wołał: *Oddajcie cesarzowi, co cesarskiego,* i wśród zamięszania i niepewności, on jeden wzywał do porządku. To uznawały wówczas wysoko i najwyżéj położone osoby, i po niejednych zboczeniach — zwłaszcza w Prusiech, uchwalono prawa, których owocem było dwadzieścia lat pokoju między państwem a Kościołem, zaiste! nie ku szkodzie pierwszego; tym bowiem sposobem przyszło do skutku ścisłe organiczne połączenie wszystkich monarchii, a dalsze zjednoczenie całych Niemiec przygotowaném zostało.

Od owego czasu wiele się, niestety! zmieniło, a po ostatniéj krwawéj wojnie, któréj świetne zwycięztwa tak piękne rokowały nadzieje, pokój Kościoła srodze został zakłócony.

I skądże to pochodzi? Czyż nasi katoliccy żołnierze nie przelewali tak samo krwi na polu walki, jak inni? Czyż w dobrowolnych ofiarach, jakich wymagała wojna, nie ubiegaliśmy się o pierwszeństwo z naszymi braćmi? Czyż nie posyłaliśmy naszych kapłanów, zakonników i zakonnic na pobojowiska, aby wspierali umierających i rannych, by pielęgnowali chorych, by łagodzili niedolę, gdzie i jak było można? A nie wykonywaliż oni tego z poświęceniem, które nawet w naszych przeciwnikach podziwienie wzbudzało? A przecież okrzyczano nas jako wrogów ojczyzny, jako nieprzyjaciół zjednoczenia Niemiec, a — na domiar przewrotności — jako tajemnych sprzymierzeńców komuny i internacyonału, słowem, nie masz prawie zbrodni, o którąby nas rozpasana prasa nie odważyła się głośno i publicznie oskarżać.

Od czasu wyjątkowego prawa przeciw duchowieństwu i usunięcia wydziału katolickiego w ministeryum spraw wyznaniowych, przez co ostatnie głosy katolickie umilkły w wyższéj sferze administracyjnéj, spadał na Kościół katolicki jeden cios po drugim, aż do prawa przeciw Jezuitom, któremu nadano takie rozmiary, źe się równa wygnaniu członków, należących do tego zakonu, którego przecież członkowie odznaczali się zawsze i wszędzie czystością obyczajów, pełnieniem obowiązków kapłańskich z uwielbienia godném poświęceniem, i w których nietylko kościelna, lecz i państwowa władza miała silną podporę; co może było główną ich zbrodnią w oczach ich nieprzyjaciół.

Lecz liberalnym przywódzcom w naszych czasach nie dosyć jeszcze na tém wszystkiém. Grożą ciągle nowemi prawami i uchwałami przeciwko uciśnionemu, prześladowanemu zewsząd Kościołowi; chcą oni, abyśmy jakby wyparci od steru majtkowie stali na nawie Kościoła św., a wiosłami żeby władali inni, którzy lepiéj niż Papież i Biskupi chcą znać co jest katolickiém.

Otóż takiém jest, szanowni panowie, dzisiejsze położenie nasze. Mówią nam: Kościół zawinił przez ostatni Sobór i jego uchwały. Lecz nie potrzeba wielkiéj bystrości umysłu, aby przejrzeć, że i bez tego Soboru i jego uchwał położenie nasze byłoby takiém samém, a niektórzy z naszych przeciwników są do tyla szczerymi, iż to sami przyznają.

Mówią nam daléj, że utworzenie i występowanie stronnictwa Centrum wywołało te burze. Lecz cóż uczynili ci mężowie? Czyż oni ogłosili się jako stronnictwo wyznaniowe i wyłączyli innych ze swego grona, lub czyż przeciwnie nie wzywali do niego? Czyż oni podawali wnioski takie, coby samym katolikom służyły, a nie dla każdego wyznania? Zaiste! kto zdołał w obecném zamięszaniu pojęć i wyobrażeń, zachować jasny pogląd na rzeczy, ten uzna, jak nieusprawiedliwionemi są podobne zarzuty, i że są dla tego tylko wymyślone, aby uniewinnić — gdyby można — kroki, przedsiębrane przeciwko wolności Kościoła św. Jestto zresztą oddawna znaną praktyką naszych przeciwników: nie porzucać nigdy raz powziętych, a wygodnych przesądów przeciwko Kościołowi św., a nie wierzyć nigdy prawdom niewygodnym.

Właściwie wszystkie te uwagi mało się na co przydadzą. Walka nadeszła; najważniejszém jest teraz pytanie: „Co nam w tych okolicznościach mądrość chrześciańska czynić nakazuje?“ A tu przedewszystkiem chciałbym was prosić i upomnieć: Nie zapoznawajmy grożących nam niebezpieczeństw i nie lekceważmy ich, jak to czynią ci, którzy z jakąś zuchwałą pewnością o blizkiém zwycięztwie Kościoła św. prawią, i marzą o blizkiem pokonaniu jego wrogów.

Potęgi ducha i siły fizycznéj powstające przeciwko nam, są ogromne. Złe nad którém ubolewamy, nie jest od wczoraj i dzisiaj. Prześladowania, które dziś ponosimy, są owocem dawnego posiewu. Prąd czasu dawniéj niż do stulecia dąży ku wyrugowaniu z ludzkości chrześciaństwa, a wojna, która się wszczyna, nie jest wypowiedziana nikomu innemu, jeno samemu Jezusowi Chrystusowi Panu nieba i ziemi. Stąd ta nienawiść do Kościoła, dla tego to ma on być zgruchotany i skrępowany, gdyż on jest jedyną potęgą, która się prądowi temu opiera. Daleki przecież jestem od tego, aby komukolwiek z pomiędzy was odbierać jego pobożną ufność w Boga i osłabiać jego przekonanie, że Kościół św. ostatecznie odniesie zwycięztwo, że i z obecnych cierpień i niedoli wyrośnie owoc pokoju i zbawienia. Wiem tak, jak wy wszyscy wiecie, że drogi Boże nie są naszemi drogami, że myśli Jego nie są naszemi myślami, że Jego wszechmocność może uśmierzyć burze jedném skinieniem i okazać tak, jak już często okazywała, miłosierdzie swoje i sprawiedliwość. Ale, bracia kochani, po ludzku uważając rzeczy, i zimnym rozsądkiem sądząc objawy codzienne, przyznać musimy: że jest silna choroba czasu, choroba nie zwierzchnia, ale taka, co wsiąkła w ciało i krew naszego pokolenia. Duchy złe przyzywane dość długo z głębi otchłani piekielnych nie dadzą się już żadną ludzką potęgą zażegnać. Jestto zresztą uznaną prawdą, że w chorobach moralnych tak samo jak w fizycznych, gdy łagodne środki nie skutkują, trzeba użyć ostrzejszych i coraz ostrzejszych, aż nakoniec do noża i rozpalonego żelaza uciekać się należy. Kto ma oczy ku widzeniu, dojrzeć może, że Opatrzność gotuje te środki, gdyż to leży w ekonomii zbawienia wiekuistéj mądrości, aby karać ludzi przez nich samych, za ich zaślepienia. Zgniliźnie toczącéj obecnie ciało ludzkości, można tylko zapobiedz przez sól najboleśniejszych niedoli i utrapień, jeżeli Opatrzność nie ześle cudownéj pomocy.

Jesteśmy na drodze do tego, na drodze do katastrofy najstraszliwszéj, zbliża się ona głośnemi kroki, jako ostatni i jedyny środek, aby i serca tych, którzy bez wiary w Boga i wieczność żyją z dnia na dzień, szukając w ziemskości tylko przeznaczenia swéj istności, zwróciły się znowu ku niebu, uznały istnienie Wszechmocnego rządcy świata i czcić go się nauczyły.

Dla tego, bracia moi, stosuje się do nas owo napomnienie: *Podnoście głowy*, patrzcie i rozważajcie co do waszego pokoju posłużyć może. Chcąc się okazać w naszém niebezpieczném i smutném położeniu mocnymi i godnymi, powinniśmy katolicy, jako zjednoczeni w wierze pod Głową widzialną, stanąć wszyscy wspólnie, jak jeden mąż odważnie i mężnie.

Czas połowiczności i złudzeń już minął. Teraz trzeba być: *Tak* albo *nie*, co pomiędzy temi dwoma ostatecznościami, — letniego wypluwa Bóg z ust swoich. — Znaki czasu jasno nam to wskazują. One zbudziły już wielu śpiących, ogrzały wielu zimnych, wzmocniły wielu chwiejących się. Lecz nie łudźmy się i tutaj. Dalecy jeszcze jesteśmy od tak silnego trzymania się, jakiego potrzeba. — Nie mówię tu o tych, co z rozbitą wiarą, bez Boga i Kościoła płyną z prądem, a w dzień stanowczy zatoną w bałwanach. Nie mówię też o tych, którzy w tych czasach doświadczających dusze, opierają się Kościołowi, i w dumnéj wiedzy łączą się z wrogami jego, zaostrzając przez to broń do walki przeciwko niemu. Oni odłączyli się sami i nie należą już do nas. Ale mówię najpierw o tych, którzy się wprawdzie zowią katolikami i chcą być nimi, trzymają się pozornie Kościoła, lecz nawet przez obecne zdarzenia nie mogą zbudzić się z letargu. Oni uprawiają rolę, pracują około rzemiosła, zajmują się sztuką i naukami, piastują urzędy, chodzą też czasem na nabożeństwa i troszczą się o różne rzeczy, lecz skoro im kto wspomni o położeniu, cierpieniach, prześladowaniu Kościoła, zamilkną, to sprawia im nieprzyjemne uczucie, kłóci ich spokój, i nie należy do zakresu ich działania, i tak dalece postępują przywykłą drogą, że nie zdołają nawet poprzestać czytywać tych gazet, które czytywali dawniéj, chociaż one walczą obecnie zawzięcie przeciwko ich wierze, i tak połykają spokojnie co rano góry olbrzymie obelg i oszczerstw, wydając na nie zapracowany pieniądz. Gdy usłyszą czasami, że jaka katolicka gazeta wypowiedziała śmiało słowo w obronie zelżonego Kościoła, zda im się to za wiele, oburzają się i mówią: „Otóż to widocznie my sami katolicy winniśmy tym zatargom, my zakłócamy pokój i nie umiemy zastosować się do czasu. „Myślę przy tém i o tych, którzy boleją wprawdzie nad jego cierpieniami, którzy skarżą się zawsze i wszędzie i szerzą swe lamenta, lecz gdy mają wystąpić osobiście, by złożyć świadectwo swéj wiary i narazić się, wtenczas brakuje im odwagi, wtenczas zda im się, iż nie są do tego powołani, że to do Biskupów tylko i kapłanów należy, że ci powinni bronić Kościoła i praw jego, a oni podług nich nie czynią temu zadosyć. Jestto wielką nędzotą, bracia moi, większą niż mniema niejeden! Pytam więc: Cóż mamy czynić? Jak postępować, by jednych zbudzić z letargu, innym dodać odwagi? Na to jest, zdaje mi się, prosta odpowiedź. Powinniśmy przykładem naszéj roztropnéj i przezornéj gorliwości zawstydzać ich, a przy zdarzonéj sposobności napominać z miłością względem tego, do czego ich wiara obowiązuje. Rzecz tę możemy spokojnie pozostawić logice faktów, które prą do rozdziału, bo zbliża się czas, gdzie będą tylko wierne dzieci Kościoła a ich wrogi.

Tę jedność tak nam potrzebną mamy rozbudzać przez naszę gotowość do wszelkich poświęceń, to jest trzecią konieczną potrzebą, od tego nikt się wyłączyć nie może, ani bogaty — ani ubogi, ani wielki — ani mały, ani stary — ani młody, ani mężczyzna — ani kobieta, tak — przedewszystkiem kobiety, które Kościół wyniósł z upodlenia do ich pierwiastkowéj godności, które przez cały przeciąg czasów chrześciańskich zawsze się za to wdzięcznemi okazywały — i lubo nazywane płcią słabą — jednakże były często wzorami silnéj wiary nawet dla mężczyzn. Wszakże tutaj idzie o najwyższe, najświętsze dobra, nie powinniśmy więc skąpić środków i sił danych nam od Boga. My katolicy jesteśmy wprawdzie ubodzy; ubodzy we wpływy i środki, bo urzędy je nadające są dla nas zamknięte, a bogate posiadłości Kościoła są nam poodbierane. A jednakże potrzebujemy tak wiele! Mamy wspierać Ojca św., który odarty z własności, opuszczony od wszelkiéj pomocy, więzień we własnym domu, nie ma nic prócz miłości swych dziatek. Mamy także wspierać naszych braci w Chrystusie, którzy żyjąc pomiędzy innowiercami cierpią niedostatek kościołów, szkół i wszelkiéj duchownéj pomocy, a przez to wielu z nich ginie dla Kościoła św. — Mamy także wspierać pracę katolicką, aby była godną obronicielką naszéj wiary św. i aby powstawała mężnie i śmiało przeciwko kłamstwom, napaściom i wymysłom, które w niesłychany dotąd sposób wprowadzają w obłąd opinię publiczną, cały świat poruszają i przez swe uporczywo-kłamliwe oskarżenia tych nawet w obłąd wprowadzają, którzy dotąd wiernie do religii przywiązani byli. — Tu trzeba ponosić ofiary z własnym uszczerbkiem; niechaj każdy poświęca się podług możności, podług swego stanowiska, podług swych duchowych i materyalnych środków, aby powszechnością nagrodzić to co nam zbywa pojedyńczo, aby z maluchna zrobić wiele, z małego wielkie. Kto się do tego nie poczuwa w czasach i położeniu nawet takiém, jak obecne, ten niechaj nie mówi, iż kocha wiarę i jest wiernym synem Kościoła.

Jeszcze o jednym obowiązku wspomnieć mi tu wypada, którego niepowinniśmy zaniedbywać, nawet pod ciężarem naszego przykrego losu i wśród boleści nad dotykającemi nas niesprawiedliwościami. Tym obowiązkiem jest, abyśmy się nie unosili gniewem, abyśmy nie tracili miłości ku naszym braciom i nie wykroczyli w niczém przeciwko posłuszeństwu dla władzy nadanéj nam od Boga i czci dla naszego cesarza, króla i pana. Mamy wprawdzie nie tylko prawo, ale nawet najświętszą powinność używania ku obronie naszéj wiary wszelkich dozwolonych środków, lecz nasz opór powinien być biernym tylko. Tego wymaga po nas czwarte przykazanie, tego uczy nas Kościół św., to jest po katolicku. Jest to, zaiste! trudném, i pokusa do używania przeciwnych środków wielką, przy tém ciągłém kłóciu i drażnieniu, którém codziennie nasze uczucie religijne dręczą, jest to, jak powiedział jenialny autor rozprawy w ostatnim numerze *Historisch politische Blaetter*, niekrwawe męczeństwo. Lecz i w tém męczeństwie doznamy ulgi spoglądając na wzniosłe wzory, które nam Kościół św. w ciągu dziejów swych przedstawia, w krwawych wzorach późniejszych stuleci, aż do naszéj doby. Spojrzyjmy tylko, chcąc wziąść przykład z obecnéj chwili, na mężów Zgromadzenia Jezusowego, tych tak zapoznanych, oczernionych Jezuitów, którym obok wygnania chcą nawet odebrać pociechę ich kapłańskich czynności. Nie słyszałem od żadnego z tych mężów ani jednego gorzkiego słowa, ani jednéj skargi, gdy rozstawali się z nami.

Z takiém usposobieniem i z takiém postępowaniem, szanowni panowie, zachowamy czyste, wolne od zarzutu sumienie, a ono doda nam siły do walki, pociechy w prześladowaniu, cierpliwości do znoszenia przykrości, a modłom naszym — téj potędze chrześcianina — jak mówi jeden z Ojców św. — naszym wspólnym gorącym modłom nada polotu iż wzniesione przed tron Przedwiecznego prośby wyjednają nam błogosławieństwo Jego, które nam nada otuchy, że Kościół wśród burzy i bałwanów płynąć będzie na powierzchni wód, dopókąd nie uciszą się groźne fale, a gołębica z różczką oliwną nie powróci do Korabiu, a że w tym pokoju wejdzie nowy dzień i nowe czasy dla Kościoła św. i jego dziatek.

To powiedziałem, aby oznaczyć bliżéj ducha, jaki nas ma przejmować. Duch ten jest zasadą tego zgromadzenia katolickiego; on przewodniczył dotąd we wszystkich naszych obradach, duch ten i teraźniejszém przewodniczyć będzie. Wiem to dobrze i dla tego udzielam wam z całego,

gorącego, ojcowskiego serca, błogosławieństwo moje w Imię Ojca, i Syna i Ducha św. Amen.

Mowa X. kan. Dr. Moufanga z Moguncyi,

powiedziana
na II publiczném posiedzeniu jener. Zgromadz. katolików
we Wrocławiu dnia 10 września.

Że św. nasz Kościół katolicki miał być prześladowany, to mnie przenigdy nie dziwiło, boć to bozki nasz Zbawiciel przepowiedział, a słowo Jego po wszystkie wieki bez pochyby zawsze się spełniało. *Jeśli mnie w nienawiści mieli*, powiedział Chrystus Pan, *i was nienawidzić będą, jeślić mnie prześladowali, i was prześladować będą*, a że to słowo w Piśmie św. zapisane stoi, przeto żaden Chrześcianin dziwić się nie powinien, iż ono się spełnia. Prześladowanie w rozmaitych czasach było rozmaite. Nasamprzód członki Kościoła prześladowano — i popłynęły strumienie krwi chrześciańskiéj. I Pan Bóg nie skróci tych dni, choć może niejedna dusza nabożna, gdy Nero lub Deciusz umarł, spodziewała się tego — czas ten trwał przez trzy wieki. Panowie, chciéjmy to sobie dobrze spamiętać! Następnie prześladowano naukę, zaprzeczano mocy zbawiennéj, odrzucano nadprzyrodzoną łaskę w Sakramentach, Zbawiciela z bóztwa odzierano i owe pierwsze trzy wieki chwalebniejsze i lepsze były, niżeli te, gdy naukę kościelną fałszowano. Chociaż przeto na zewnątrz pokój i moc mamy, dopóki posiadamy takie zakłady, o jakich nam co dopiero zacny młodzieniec (akademik Porsch) opowiadał, — i w czasach prześladowania żyjemy. Daléj, przez całe wieki prześladowano prawa kościelne, jak prześladowano Chrystusa na ziemi. Potém konstytucyą kościelną prześladowano i rozbito ją. Uratowanoć depozyt wiary i środki zbawienia, lecz obalano ową wspaniałą konstytucyą, którą nie historya wyrobiła, jeno Syn Boży dał — obalono ustrój hierarchiczny Kościoła. Było to straszne prześladowanie. A teraz nadeszło najcięższe — cios w samo serce wymierzony. Kościół prześladowany w swéj podstawie samej, w *centrum unitatis* w Głowie swojéj. Takieć jest znaczenie walki dzisiejszéj, czego też uczciwsi lub mniéj rozważni z przeciwników naszych bynajmniéj nie tają. Gdyby Głowę zgnieciono, odcięto, snadniéjby Kościół w niwecz obrócić. Już myślą o tém, co czynić, gdy Głowa widzialna padnie, już się sposobią do obioru nowego następcy na katedrze Piotrowéj. A przecież to co oni prześladują, dla nas największém błogosławieństwem. Do Papieża się odnosi, co ojcu wiernych Abrahamowi radzono. *W tobie błogosławione będą wszystkie narody i wszystkie pokolenia ziemi*. Dla nas katolików Papież jest źródłem nadprzyrodzonego błogosławieństwa jako Namiestnik Chrystusów, jako nauczyciel niesfałszowanéj nauki, jako najwyższy arcykapłan i szafarz łask. Aleć nie o tém ninie ma być mowa, chcę ja owszem dać odpowiedź na pytanie: czémże Papież dla świata, i na odwrót? Nasamprzód, panowie, Papież broni na świecie zwierzchności, władzy — autoritatem. Człowiek ma potrzebę wolności, ale ma i potrzebę zwierzchności, a gdybym ja, panowie, miał między wolnością bez zwierzchności, a zwierzchnością bez wolności obierać, tobym bardzo skoro zwierzchność obrał, bo z nią może świat się ostać, z tamtą zaś nie. (*Brawo!*)

Dzisiaj, panowie, wielki brak poczucia władzy i uległości dla niéj; najlepsze to złe w obecnych czasach. Skarżą się na to rodzice; przypominają oni sobie, że w młodości swojéj daleko więcéj posłuszeństwa i uszanowania rodzicom swoim okazywali. Tak jest, młodzież wybiła się z pod zwierzchnictwa, na co i nauczyciele się skarżą. Bo sam przed kilku dniami słyszałem z ust protestanckiego nauczyciela narzekanie, iż nic trudniejszego jak młodzież w karności trzymać i dodawał zarazem, żo ni on, ni koledzy jego nie mają już mocy by ją utrzymać. Piękny mi zakład taki! A wzdy do najbardziéj kwitnących w owém królestwie należy. (Wesołość). Niedostawa władzy. Pytajcie się królów; nie znam już dokładnie nazwisk, ale znam liczbę, piszą ją dwiema cyframi, liczbę królów z tronu zwalonych, co w Europie jako ludzie prywatni sobie żyją — bo nie ma władzy. (Huczne oklaski). Czyż skutkiem tego zaginiem? Czy istotnie świat skutkiem braku zwierzchności zapadnie się moralnie? Nie, bo ma jeszcze swego wyobraziciela, zastępcę ma Papieża (Brawo!). Do niedawna był Papież potężnym mocarzem, rządzcą ludów, królem królów. Można było mniemać, że w tych zewnętrznościach jego władza złożona. Dziś więc Papież jest biedakiem, bo przyjmuje jałmużnę, a kto jałmużnę przyjmuje, ten biedakiem. I nie panuje już, nawet Leonowa dzielnica, którą mu kłamliwie i obłudnie ofiarowano, jako miejsce, gdzie zwierzchnicza niepodległość jego miała być nietykalną, zajęta przez obcych najezdców; zdarło zeń koronę, którą przez dziewiętnaście wieków nosiłına głowie — nie posiada już nic, nic — krom powagi, władzy. (Huczne oklaski). Pan Bóg dopuścił, by go ze wszystkiego odarto, iż nic więcéj nie ma, jeno trzy słowa i dla tych trzech słów dzierży on władzę — autoritatem.

Słowa te są: *Tyś jest opoka, a na téj oboce zbuduję Kościół mój*, a drugie: *Tobie oddaję klucze królestwa niebieskiego*, na ostatku *Paś baranki moje, paś owce moje*. I acz opuszczony — sam jeden dzierży on władzę świat cały ogarniającą. (Huczne oklaski). Panowie, w jedném z obrzydliwych pism satyrycznych, jakie Berlin wydaje, widziałem trzy korony cesarskie, obok tiary papiezkiéj położone.

Trzy cesarskie korony są wielką potęgą, aliści potęga tiary nierównie większa od potęgi Austryi, Rosyi i Niemiec razem wziętych. (Przeciągłe oklaski). Boć ona na wszystkie części ziemi się rozciąga, i nie ma wyspy na dalekim Oceanie, gdzieby papieża nie miłowano i nie czczono, gdzieby się nie modlono za króla dusz. Dla tego, czego żaden książę świata nie zdołałby uczynić, uczynił on — zgromadził około siebie tysiące książąt. Wyrzekł słowo, by przybyli, i ci, w których ręce my zbawienie dusz naszych bezpiecznie składamy, zbierają się około tronu papieża, papieża pozbawionego tronu świeckiego. Owóż, jeżeli ci wszyscy biskupi i kapłani i miliony katolików zwierzchność mają, że kiedy papież nakazuje, oni słuchają, kiedy uczy, oni wierzą, gdy błogosławi, oni Bogu za to dzięki czynią, i czyż sądzicie, że przykład tylu milionów nie jest podporą dla tych, co ostatnie szczątki zwierzchności od siebie odmiatają? Nasuwa mi się tutaj przypomnieć o pięciu pannach mądrych a o pięciu głupich. My one mądre panny, oni — głupie, oléj — to zwierzchność, władza. Gdy onym zabraknie oleju i lampki pogasną, przyjdą do nas i rzekną: Dajcie nam waszego oleju, albowiem lampy nasze zagasły (Brawo). Jakże świetny blask człowieka, co mieszkał w Tuileryach, padł na cały świat, jakie to książęta, niby księżyce, okrążało ono słońce swoje — tego najpotężniejszego, najmędrszego mocarza, poskromiciela rewolucyi, głosiciela pokoju, aliści, panowie, — dajcie nam waszego oleju! (Głośna wesołość). Dość było dwóch dni, a wszystka władza, iż na piasku, na kłamstwie a obłudzie zbudowaną była, runęła; a kobiéta, którą jak regentkę był zostawił, zaledwo znalazła fiakra, co ją z Paryża bezpiecznie wywiózł (Wesołość). Panowie, takieć nauki daje historya. Władza nie na saméj jeno potędze polega, i przyjdzie czas, gdy na papieża z zazdrością poglądać a mówić będą: O dajże nam twego oleju! Tym jest papież dla świata — on władzę, zwierzchność przedstawia.

A powtóre: papież broni świat od zapadnięcia się w przepaść materyalizmu. Dwojaki jest materyalizm, fałszywy system i fałszywa praktyka. Fałszywy system nocy,

że właśnie tylko materya istnieje, że nie ma ducha, ni stworzonego ni stwarzającego, że nie ma Boga, duszy, wieczności. Taki owo gruby, rozpaczliwy system materyalizmu. Lecz jest praktyka materyalistyczna, nie tyle straszna, ale nie mniéj zgubna: ubieganie się bez wytchnienia za dobrami doczesnemi i za rozkoszami, że człowiek nic innego nie ma do czynienia, jeno pracować i nad tym przemyśliwać, jakby tych dóbr prędko a rozkosznie używać. W sercu ludzkiém spoczywa popęd do tego, jak Pismo mówi: Na świecie wszystko jest pożądliwość oczu, pożądliwość ciała, i pycha. I cóż podnosi człowieka, cóż sercom, otoczonym ponętami, da ducha, żeby się ku górnym rzeczom, ku niebieskim, wiekuistym kierowały? Papież i system jego, który przedstawia ze swą nauką, przykładem swoim, i istnieniem swojém. Czegóż uczy papież? Głosi naukę o krzyżu, jak mówi Apostoł narodów, zaparcie się świata, zaparcie samego siebie. Duch chrześciańśtwa, to nauka jest antidotum, lekarstwem naprzeciw zatruwającemu ludzkość materyalizmowi (Wielka prawda). I ażebyśmy dostojny przykład papieży nietylko z historyi znali, lecz oczyma nań patrzyli, Pan Bóg dał nam wielkiego Piusa i zachował nam go tak długo, by świat mógł się na niego zapatrywać i z jego przykładu uczyć się, że trzeba żyć dla Boga. Co on mówi, to są myśli z nieba, co uczy i czyni — powołuje się na Boga, którego jest zastępcą, i gdy widzimy jego nadzieję, nadzieja ta nie korzyści doczesnych wybawienia się spodziewa, lecz ku górom wiekuistym spogląda, iż jeśli nie on, to jeden z następców Kościół ocalił. Przeto gorszy się świat, iż tak silnie a pewno stoi, a obalić go nie potrafi. Jest on, jak w wielkich tragedyach, onym duchem, co choć próbują odznaczać go, on zawsze wraca i jest. Kiedy my nurzamy się w zbytkach światowych, papież odzywa się: Jest wieczność i jest Sędzia wiekuisty! Bogu dzięki, że mamy takiego mistrza, bo cóżby się stało ze światem? Zapadł się on już raz w materyalizm, ale to byli poganie. Skoro zaś moralne zepsucie wpośród chrześcian się rozpostrze, to taka zgnilizna, takie zepsucie, takie upodlenie nastaje, jakiego świat pogański nie widział: *corruptio optimi pessima.*

Gdy chrześcianie od Boga odpadają, gdy ci, co religią i moc Ducha św. w sobie noszą, w duszy podwójne to piętno: chrztu i bierzmowania ścierają, wyradza się takie rozpalenie i zepsucie obyczajów, jakiego nigdy nie było. Więc jest na to papież, by świat od zupełnego zgnicia w materyaliźmie zachować.

A potrzecie, papież wyobraża jedność rodzaju ludzkiego. To poświadcza Pismo św., taki jest artykuł wiary, taka nauka Kościoła. Na téj nauce funduje się chrześciańśtwo. Albowiem powszechność grzechu, grzechu pierworodnego i solidarność w dziele Odkupienia opierają się na téj przyrodzonéj tajemnicy, iż pochodzimy od jednego, i że my ludzie, jakiéjkolwiek postaci i barwy, jednę jeno tworzymy rodzinę. Wzniosła to idea, i dopiero chrześciańśtwo ją urzeczywistniło. Zbawiciel powiada: *Idźcie na cały świat i opowiadajcie ewangelią wszystkiemu stworzeniu,* boć wszyscy są naszymi braćmi, bo ród ludzki jeden jest. W pogaństwie tak nie było. Obcy, co nie należał do narodowości, tém samém był nieprzyjacielem. Odkąd od zasad chrześciańskich odstąpiono, odkąd je przynajmniéj z polityki i z publicznego życia wygnano, panuje znowu rasowa zawziętość, ludzkość na nowo przeciw sobie wrogo powstaje. (Wielka prawda). Zawszeć były namiętności a więc i boje, lecz odkąd świat od *centrum unitatis* odpadł, powstały na nowo wielkie wojny jednéj narodowości naprzeciw drugiéj, z tą nienawiścią i zaciętością, jakie się wyradzają, gdy miłość ojczyzny duch chrześciański nie uszlachetnia. Ileż było już niezgód, rowolucyi i krwawych wojen, a ileż ich jeszcze będzie.

Owo jest papież, który się zowie ojcem chrześciańśtwa, a chociaż zowie się ojcem wszystkich ochrzconych, serce jego rwie się do tych, co nie są jeszcze jego dziećmi, boć chciał wszystkich objąć, a gdy na wsze strony posły wyprawia, by wszystkich do domu bożego zapraszać, celem utworzenia na ziemi jednéj wielkiéj bożéj rodziny — nic innego nie czyni, jeno rozkazanie Pańskie spełnia. I to jest nieodzownie konieczna na świecie idea — na niéj wszelkie prawo narodu spoczywa. Kto ją porzuca a pogańską zasadę narodowości przyjmuje, ten się wszelkiego rodzaju niesprawiedliwości dopuści, i nic nie potrafi jego chuci zaborczéj powstrzymać. Przeto zbawieniem jest dla świata, że jest ktoś, którego samo istnienie ideę przedstawia, iż ludzkość jedną jest, żeśmy wszyscy braćmi i wszyscy powołani do miłowania się i do wspierania nawzajem.

Do téj myśli, dostojne zgromadzenie, jednę tylko jeszcze myśl dorzucę. Od papieża wychodzi dla świata nauka, czém jest sumienie, jaką ma moc sumienie. My ludzie obrazemeśmy Boga, przeto wszelki człowiek ma daną sobie od Boga władzę poznawania co dobre, a co złe, wewnętrznego sędziego około tego, co czynić, a co nie. Każdy człowiek tém sumieniem związan, według sumienia ma wszystkiego doświadczać cokolwiek kto powie i rozkaże. To pan ludzkiego, a jeszcze więcéj, chrześciańskiego sumienia, a co ono nakazuje lub zabrania, to bez pochyby czynić, lub tego unikać należy. Gdy Piotr był stawion przed wysoką Radą, nie potrzebował badać praw sumienia, jeno rzekł: Sądźcie sami, czy należy więcéj Boga słuchać aniżeli was. Ten co nakazuje, może mieć moc karania — więc muszę przyjąć karanie, by wolność a nietykalność sumienia zachować. Wiedzieli to dokładnie wszyscy chrześcianie pierwszych wieków: na tém męczeństwo się opiera. Według sumienia swego postępowali mężowie, niewiasty i dzieci, wystawiali się na kaźń wszelaką, ale sumienie zostało nietknięte, bo Bóg każdego według jego sumienia sądzi. Z papieży więcéj niż trzydziestu padło ofiarą swego sumienia, co nie wachali się krwi swéj przelać, by nie obrazić sumienia. Ot i papież nasz — znacie jego słowa, gdy żądają od niego, co się sumieniu sprzeciwia: *Non possumus.* Jakto! papież? Przecież wam wiadomo jakie dzierży stanowisko! Ten drugi Bóg (wesołość) na ziemi, on co wszystko może, wszystko rozstrzyga — a mówi: *non possumus* (nie mogę), nie godzi mi się — dla Boga, nie godzi mi się?! I ponosi następstwa swego *non possumus,* Ofiarowano mu popotajemnie całe Włochy, miał być Prezydentem onéj wielkiéj konfederacyi (wesołość), ofiarowano mu pieniądze, by odstąpił prowincyi swoich, odpowiadał: *Non possumus.* — Strzelano do niego i do Watykanu z armaty, by się pojednał z wiernym synem Kościoła (przeciągła wesołość): — *non possumus* (brawo!). Tak patryotyczne serce jak Piusa IX, tak włoskie serce niezawodnie chętnieby się było pojednało, lecz gdy *non possumus* stawa po środku, nie może się pojednać. I choćby wtargnięto do jego pałacu i zażądano odeń położenia życia, pytać się będzie sumienia swego i powie: *non possumus,* i byłoby jednego męczennika więcéj, coby Stolicę Piotrową krwią swoją ozdobił (przeciągłe oklaski). I choćby przyszło do jakbądź najsroższego prześladowania — rozmaiteć unoszą się w powietrzu postacie, jak na Kaulbacha, dzisiaj karykaturysty (wesołość) obrazie: „Bitwa z Hunnami,“ takie postacie unoszą się w powietrzu — gdzie musisz słuchać powinności sumienia naszego: to spojrzyjcie na Piusa IX, łagodnego, słodkiego starca, któryć nie wygląda wiele ciała na srogiego rycerza, który jednakże w mdłości natury swojéj ma potęgę sumienia uwydatnić. Panowie! czasy są nazbyt poważne i ciężkie, ale to wielkie czasy. Niechże nam Pan Bóg użyczy pokoju, o który prosimy: *Da pacem Domine in diebus nostris!* Lecz gdy Bóg inaczéj pokieruje w swéj mądrości, tedy wspominać sobie będziem na papieztwo i na dzierżyciela duchownéj władzy. Kto miał szczęście widzieć Piusa IX, kto go choć z opisu zna, ten wielkiéj czci ku niemu nabierze. Stoi on jako bohatér, jako mąż, od którego wyjdzie błogosławieństwo na świat. Zachować dlań wierność,

jego się trzymać silnie, z nim ufać w Bogu, to przystoi jeneralnemu Zgromadzeniu, które przy swém założeniu jego imię przyjęło, byśmy wytrwali, jak Bóg chce, z nim i jego wspomagali. Amen! (Przeciągłe huczne oklaski).

MOWA
X. Potthofa nadwornego kaznodz. z Drezna

powiedziana

na IV. publ. posiedzeniu jener. Zgromadzenia kat. niemieckich

we Wrocławiu dnia 12 września.

Zamierzając i w tym roku, jak roku zeszłego w Moguncyi, na życzenie wysokiéj Dyrekcyi, słów kilka do was powiedzieć, chciałbym dwie nasamprzód uczynić uwagi.

Pierwsza odnosi się do tych, co stoją zewnątrz nas, co do nas nie należą, co mowom i czynnościom naszym w tych dniach z niechęcią się przyglądają, i co tak zbyt łatwo, nie mogąc rzeczy saméj, któréj my bronimy, zaczepić, osób się czepiają. Ta uwaga dotyczy tych, co na rzecz samę nie baczą, a za to tém mocniéj pragną, by jéj przedstawicieli spotwarzono, a nawet ukarano. Tym tedy oświadczam, że dzisiaj nie posiadam żadnéj innéj legitymacyi, krom téj, żem księdzem katolickim, który osobliwie w obecnéj chwili to silne żywi przekonanie, iż skoro Judasze nie wstydzą się jawnie do zdradziectw swoich przyznawać się i Macieje z wyznaniem swojém i wiarą kryć się nie powinni. (Brawo). Druga moja uwaga odnosi się do samegoż obecnego Zgromadzenia.

Proszę dostojnego Zebrania, by słowa moje z katolickiego serca płynące, katolickim chciało przyjąć sercem. (Brawo).

W znakomitéj swéj mowie X. Dr. Moufang zwrócił uwagę naszę na to, iż nietylko w bardzo poważnych, lecz zarazem we wielkich czasach żyjemy. Tak jest, doba obecna jest wielką dobą; bo jest czasem łaski dla tych wszystkich, co są dobréj woli. Wielkim jest czas niniejszy już z téj racyi, że my, duchowni i lud, uczymy lepiéj historyą Kościoła naszego poznawać. Nam kapłanom, gdy odmawiamy Brewiarz nasz i odprawiamy Mszą św. zwłaszcza od chwili, kiedy walka w naszéj niemieckiéj ojczyźnie zawrzała, nasuwają się całkiém insze myśli od tych jakieśmy dawniéj mieli.

Czcigodni moi konfratrzy przyznają mi słuszność, gdy powiem, że dziś prorokom: Jezajaszowi, Jeremiaszowi, Danielowi, Ezechielowi, królowi Dawidowi i mądremu Salomonowi, że Ojcom Kościoła, których Homilie codziennie w Brewiarzu czytamy, nie możnaby doradzać, by to, co Słowo Boże w sobie zamyka, dzisiaj z kazalnicy głosili. (Oklaski). To tylko natrącam z daleka i proszę was, czcigodni bracia, byście przy sposobności jeszcze raz odczytali sobie Officium o pierwszym nadwornym kaznodziei, o Janie św. Chrzcicielu z dnia 29 sierpnia. (Żywe oklaski.) Idąc do ołtarza Pańskiego, dzieje naszego św. Kościoła dokładniéj z większę miłością i ciepłem większém ogarniamy, to samo i o ludzie katolickim powiedzieć można. Lud katolicki za dni naszych, przypomina sobie żywo, że Kościół nasz takie walki, jak obecna, nie tylko teraz ponosi, lecz że już daleko cięższe przebywał próby i gorsze miał chwile, że więc słusznie nadzieję swoję w Bogu pokłada. By wam dać tego dowód, by, o ile zdołam, obecny tu w sali lud katolicki zbudować i pokrzepić, zamierzam opowiedzieć wam historyą z starego Zakonu i do naszych ją czasów przystósować.

W pierwszéj księdze Królów czytamy, jako jeden wielki olbrzym wystąpił i przez dni czterdzieści urągał ludowi bożemu i wyzywał go do walki ze sobą, lub żeby przynajmniéj jednego z pośrodka swych rycerzy wybrał i wysłał go na pojedynek. I lud boży przez czterdzieści dni znosił urągania, i drżał zdjęty strachem, i nie było nikogo, coby śmiał stanąć do walki z olbrzymem Goliatem. Więc przyszło małe pacholę od trzody owiec, zbrojne tylko w kij i tajstrę, na dwór królewski Saula, i pastuszek ten rzekł, iż chce iść na pojedynek z olbrzymem. I wyśmiano to chłopię, a kiedy się napierał, król Saul włożył nań swą królewską zbroję. Atoli młodzieniaszkowi Dawidowi niewygodna była zbroja królewska, więc prosił, by go w jego odzieży pasterskiéj zostawiono. I poszedł do strumienia i wziął pięć przezroczystych kamyków, i jednym kamykiem tak potężnie uderzył w czoło Goliata, że go powalił na ziemię. I stała się teraz rzecz dziwna. Dawid obalił olbrzyma nie dla siebie, jeno dla ludu bożego, i dla króla Saula, którego Bóg królem był postawił. Aliści Saul, coby miał Dawida wysławiać, począł go nienawidzić; przyszedł nań zły duch. Dla czego? Iż niewiasty śpiewały: Saul pobił tysiąc, a Dawid 10 tysięcy. I odtąd Dawid zostawał w niebezpieczeństwie życia nie z przyczyny Goliata, lecz z przyczyny Saula. Saul odtąd, jak mówi Pismo św., zawziął się na Dawida, chciał go włócznią przebić, Saul czynił nań wszelkie zasadzki: Lecz na dworze Saula był szlachetny młodzieniec — niewinna i czysta Dusza to była. Pismo św. opowiada o Jonacie, że od dnia, kiedy poznał Dawida, pokochał go jako własną duszę, i że przyszedł do Dawida, i podał mu prawicę i przysiągł: „Co między mną a tobą mówione było, niech zostanie na wieki.“ Taka owa treść tego, co nam Pismo św. opowiada, które dodaje, że przyjaźń Dawida i Jonaty była nierozerwana do ostatniéj chwili. Dodaje jeszcze, że Saul z przyczyny swéj chorobliwéj zazdrości coraz bardziéj oddalał się od drogi Pańskiéj, aż wreszcie Samuel oznajmił mu odrzucenie jego, a Dawid na jego miejsce został namaszczon.

Takać historya z starego Testamentu. A teraz posłuchajmy jéj zastósowania do naszych czasów. Goliatem, to „liberalizm.“ Chcecieli poznać ojca jego, to idźcie, jeżeliście jeszcze tam nie byli, do pięknego kościoła św. Michała, stańcie przed wielkim ołtarzem, a zobaczycie tam pod Popami Archanioła Michała pierwszego „liberała.“ (Głośny śmiech). Tam zobaczycie tego, co pierwszy rzekł: „Nie będę służył,“ co pierwszy wypowiedział posłuszeństwo, co pierwszy zaprzeczył władzy i mocy P. Bogu. Ujrzycie tam tego, co na drzewie w Raju w postaci węża jabłko „liberalizmu“ podał ludziom. (Żywe oklaski). Ujrzycie tam go, boć „liberalizm“ ród swój z małpy wywodzi, (wesołość), co rzeczywiście Bogu małpował. (Oklaski). Ten „liberalizm,“ jaki już w niebie się zaczął, to Lucifer, który się w postaci węża na drzewie w Raju przedstawił. Przez wszystkie wieki wił się i posuwał on wąż i one wszystkie burze przeciw Kościołowi wywoływał, i tę oto, ciężką i straszną, za dni naszych. Naprzeciw temu „liberalizmowi,“ naprzeciw praojcu „liberałów“ wystąpił syn Dawidów, Jezus Chrystus, Syn Boży błogosławiony na wieki. Lecz jako Syn Boży, kiedy wężowi „liberalizmu“ starł głowę, nietylko na wieki wieków cios zadał, i jako pradziad liberalizmu namiestników i zastępców ma w liberałach, tak Jezus Chrystus Namiestnika swojego Dawida w papieztwie ma.

Panowie, pozwólcie mi opisać tego Dawida, którego obraz macie wpośród siebie. Macie słuszność, myśląc sobie w sercu, że po opisie jaki dał X. Moufang, chcieć jeszcze osobno obraz ten malować, byłoby zuchwalstwem. (Oklaski). Wszelako na to jeno jeszcze chcę zwrócić uwagę, że i temu Dawidowi, gdy został Namiestnikiem Chrystusowym, chciano nasamprzód dać zbroję Saulową. (Oklaski). Aleć wnet poznał Pius IX., że w tym rynsztunku walczyć nie może, i zbroję tę odrzucił. (Oklaski). I odtąd walczył w zbroi Dawidowéj, w ubiorze pasterskim. Kijem pasterskim podbił sobie serca katolickie, a ze strumienia, ze strumienia żywota wziął kamyki czystéj, nieskalanéj

prawdy (Żywe oklaski.) Chcecie słyszeć nazwy tych drogich kamieni rzeczywistéj prawdy? To *Syllabus*, to *Encykliki*, to *Sobór Watykański*. (Przeciągłe żywe oklaski). Temi kamykami uderzył w obłudne czoło Goliata, a uderzył tak silnie, że odtąd już niepodobna w wątpliwości zostawać. Uderzył w czoło, w to czoło kłamstwa, o którém mówi św. Augustyn, że dla tego ugodził w nie Dawid, iż nie było krzyżem naznaczone. (Żywe oklaski). Aliści jak się rzecz miała z Dawidem a Goliatem, podobnie ma się i w obecnéj walce. Albowiem Saul, który Dawidowi chciał dać swą zbroję, odkąd Dawid tę zbroję odrzucił, przeszedł do obozu Filistynów. (Brawo i wielka wesołość). Jeżeli chcecie słyszeć nazwisko tego Saula, to wam nazwię ten płód bękarci herezyi i schizmy — który się „Starokatolicyzmem" zowie. Tenci jest Saul, który przedtém wojował z Filistynami, który tysiąc Filistynów zwyciężał (bardzo dobrze), lecz który znieść tego nie mógł, żeby Dawid 10 tysięcy pogromił. (Żywe oklaski). Czyż przedstawiciele — muszę téj nazwy użyć, boć innéj stósowniejszéj nie znam — czyż przedstawiciele tak zwanego „starego katolicyzmu" nie sąże ci sami, co pierwéj ultramontański sztandar podnosili w górę, jako my dziś czynimy? (Brawo). Czyż nie dla tego opuścili nasz obóz, iż Dawid naukę niemiecką pogromił? (Brawo). Niemiecka nauka! Wstydzę się téj nazwy i oświadczam głośno: Jeżeli to ma być nauka, matkę swą policzkować, matkę swą jako zdrajcę wrogom wydawać, — natenczas ja rzymskie głupstwo nad niemiecką mądrość przekładam. (Przeciągłe, głośne oklaski).

Ten Saul, który przed laty dziesięciu wzdrygał się Janseniście podać rękę przez rękawiczkę (wesołość), ten Saul ucztował wspólnie z nim w Monachium. (Wielka wesołość). Gdybyśmy za dni naszych mieli się czego wstydzić, to tego, że niemiecka nasza ojczyzna przez „stary katolicyzm" shańbiobą została. (Brawo).

Wszelako nie brak i Jonaty. Przystąpił on do Dawida i rzekł: ‚Słowo, które między mną a tobą rzeczone było, niech stoi na wieki". I Dawid stanął 18 lipca 1870 w Watykanie w Rzymie i kłamliwe czoło Goliata najostrzejszym kamykiem ugodził. I przyszedł Jonatan. A któż był tym Jonatą? O moje serce rozprzestrzenia się z radości, — to był episkopat katolicki. „Słowo, które rzeczone było między mną a tobą niech stoi na wieki". Słowo, którem jako biskup, przyjmując mą biskupią godność, wyrzekł, że będę wiernie trzymał z Dawidem na Stolicy Piotrowéj, ono się spełniło. Wszystek Katolicki episkopat jest taką duszą Jonatową (żywe oklaski). Około téj duszy Jonatowéj, zebrali się potém wszyscy katoliccy kapłani, dochowujący wiernie biskupom swoim. Panowie, kiedy w poniedziałek rano Najprz. książę Biskup téj dyecezyi uroczyście Mszą św. odprawiał i potém przed Komunią *Pax* udzielano, uczułem wielkie wruszenie w głębi duszy, jak to błogosławieństwo arcypasterskie rozchodziło się na duchownych w kościele i na wszystek lud wierny. I pomyślałem sobie: jako ten Biskup jest Jonatą, tak i śląskie duchowieństwo w przeważnéj swéj większości (brawo), duchowieństwo śląskie, które niejedno musiało ponieść z przyczyny czci dla swego nauczyciela, iż trzymał wiernie z Dawidem na papiezkim tronie. (Brawo). Lecz próba przeszła. I kiedy Saul w całych Niemczech ani pięćdziesięciu znaleść nie może, Dawid i Jonatan znaleźli tysiące, miliony.

Gdzież się podziało zuchwałe słowo Saula: „Tysiące myślą tak jak ja?" Gdzież te tysiące? Lecz, żebym nie zapomniał: za biskupami i za katolickim klerem stoi lud, któremu chwała na wieki. (Brawo!) Stoi lud taki, o którym mi wielu duchownych powiadało: „Nosił nas na rękach." (Huczne oklaski).

Po wszystkie wieki, jakie zna historya, były błędy i kacerstwa, lecz żadne nie znalazło tak mało gruntu wśród ludu. (Brawo!)

Pozwólcie mi, panowie, opowiedzieć wam w krótkości zdarzenie z młodości mojéj. — W parafii jednéj w moich stronach rodzinnych był pleban, a był to rzeczywiście poczciwy i dobry człowiek: ale był on przedtém profesorem w uniwersytecie, więc zarwał trochę choróbsk liberalizmu. (Wesołość). Ten poczciwy człowiek w parafii swojéj wielkie rzeczy czynił; pozyskał sobie serca ludu, fundował pożyteczne zakłady i w niejednym względzie stał się ojcem parafii swojéj. Człowiekowi temu, jakoś z dziesięć lat przed ogłoszeniem dogmatu o Niepokalaném Poczęciu Najświętszéj Maryi Panny przyszło coś do głowy i z ambony powiedział, że to nie dogmat i przytaczał 7 argumentów przeciw dogmatowi, — no — od téj chwili skończyło się z nim, jakby ręką przewrócił. (Brawo). Lud katolicki po katolicku czuje. Ci mądrzy profesorowie z po za stosów książek nie tak łatwo poznają co katolickie, jako lud wie. (Brawo). Miałem lat 18, więc w sercu mojém zaczęło też tak coś liberalizować (wesołość) i poszedłem sobie raz na tak zwane zgromadzenie ludowe, było to r. 1848, i z otwartą gębą słuchałem pięknéj mowy takiego liberalnego męża, i oczywiście sądziłem, że to wszystko było prawdą, co on tam o prawdzie i o uszczęśliwieniu ludu rozprawiał. Obok mnie stał stary dobrodziéj, mój nauczyciel, niech Bóg świeci jego duszy, który mi szepnął: „Słuchajno, ty pewnie uwierzysz we wszystko, co on tam prawi?" Idź jeno do jego domu, zobacz jak on się ze swą żoną i z dziećmi obchodzi, a zaraz ci się odechce wierzyć. (Wesołość). Jeżeli chcesz być przyjacielem katolikiego ludu to zostań księdzem. (Brawo). I uwierzyłem temu słowu. O, panowie! jeżeliśmy niebezpieczni dla państwa, tośmy niebezpieczni dla tego, żeśmy rzeczywistymi przyjaciołmi katolickiego ludu. (Brawo).

Kończę. Na naszych jeneralnych zebraniach głównie takie dusze Jonatowe. Dusze Jonatowe zawiązały stowarzyszenie katolickie w Niemczech, Jonatowe dusze oddały się pod opiekę tego Stowarzyszenia, Stowarzyszenia św. Bonifacego, Missyjnego, Stowarzyszenia św. Elżbiety, Stowarzyszenia Matek chrześciańskich, i jak tam się zowią, te wszystkie stowarzyszenia, założone ku obronie kościelnych i spółecznych interesów — one wszystkie z tego ducha Jonatowego powstały i ten duch Jonaty ma nas wszystkich ożywiać. Z Jonatą rzekniemy do Piusa, do biskupów, do naszych kapłanów: „Słowo, które rzeczone było między mną a tobą, niech stoi na wieki." — Jak Węgrzy niegdyś mówili: *Moriamur pro rege nostro*, tak i my wołamy: *Moriamur pro nostro Pio Nono*. (Przeciągłe oklaski).

VISITATIO INFIRMORUM.

(Dokończenie.)

Co do drugiego pytania: Jak często ma pasterz odwiedzać chorych, trudno ogólną regułę stanowić. W praktyce dwie ostateczności mają miejsce, których zarówno wystrzegać się należy. Jedni tylko celem udzielenia Sakramentów św. przychodzą i na tém koniec. Ktoby tak postępował, poczynałby sobie nietylko nie po kapłańsku, lecz zgoła i po niechrześciańsku. „Parochi eiusque Vicarii, powiada *Catalanus*, ad visitationem et curam innfirmorum sub gravi tenentur obligatione, resultante ex praecepto Ecclesiae, uti omnia Ritualia id praecipiunt tanquam principalem muneris pro cura in vita parochianorum, sed etiam amplius pro cura in eorundem morte recipiunt." Owóż Kościół wyraźnie żąda, żeby pasterze onę „najprzedniejszą pasterskiego urzędu" powinność często wykonywali, i żeby z własnéj pobudki nie raz tylko, lecz częściéj, i to tak często, jak potrzeba, chorych w swéj parafii odwiedzali, boć słowa Rytuału rzymskiego nie pozostawiają żadnéj wąt-

pliwości: „*ultra* ad illum accedat, idque non *semel tantum*, sed *saepius, quatenus opus fuerit.* (Rit. Rom. l. c.). Ma to czynić, aby chorego na śmierć przygotować, ubezpieczyć od zasadzek ducha złego, zażywając zbawiennych środków, by go wspierać radą i uczynkiem w strachach jego, które właśnie wtenczas najsilniéj się wzmagają, aby go pocieszać w boleściach, a zwątpieniu. Nawet lekarz ciała, chociaż widzi, że na nic się już nie zda jego sztuka, nie opuszcza jeszcze całkiem chorego, dogląda go troskliwie, odwiedza raz poraz i zapisuje mu różne środki, by choć na chwilę przedłużyć gasnące życie. Dla lekarza duszy właśnie w chwili zbliżającéj się śmierci nadchodzi pora największéj jego działalności, a im pewniejszą śmierć cielesna, tym żarliwiéj, tym dzielniéj powinien się starać, by ta ostatnia walka, rozstrzygająca na wieczność całą, szczęśliwy wzięła obrót. Jakżeż niemiłosiernie, jak nie po chrześciańsku, jak niesumiennieby było, gdyby przez Kościół wyznaczony lekarz duszny, gdyby pasterz usuwał się i po udzieleniu Sakramentów mówił: Teraz może chory spokojnie bezemnie umierać. Pewien pisarz duchowny opowiada:

„Znałem pobożną niewiastę, która pasterza swojego usilnie błagała, by jeno znowu ją odwiedził i pomagał jéj w godzinę śmierci. Czyż nie godna pożałowania, że musiała dopraszać się o to, do czego kapłan katolicki zobowiązany? Ach, wiedziała ona, że proboszcz nie miał zwyczaju odwiedzania chorych, by ich wspierać przy konaniu. Skoro udzielił Sakramantów św., chory już go po raz drugi nie ujrzał.“ —

Drugą ostatecznością byłoby codzienne odwiedzanie bez względu na istotną potrzebę. Są okoliczności, w których codzienne odwiedzanie, nawet kilkakrotne jednego dnia, może być dla chorego jak i dla odwiedzającego nieznośném. Mówią niektórzy: przynajmniéj się chory rozerwie. Aliści i tu pomyłka. Pewien godny i gorliwy, lecz niedoświadczony jeszcze kapłan, odwiedzał suchotnicę, któréj był spowiednikiem, codziennie po jednéj godzinie. Po pewnym czasie chora posłała po innego duchownego, żeby ją odwiedził. Gdy przybył, pierwsze jéj słowo było:

„Czyby nie można tak urządzić, by ks. NN. nie odwiedzał mnie codziennie, bo te wizyty stają mi się nieznośnemi.“

Lecz niekiedy przeciwnie być może. Częste odwiedzanie może choremu sprawiać wielką przyjemność, osobliwie niewiastom, a zwłaszcza gdy duchowny jeszcze młody.

Dla chorego wytwarza się — jest to rzeczą możebną — potrzeba, ale nie koniecznie bezpieczna potrzeba, by codziennie widywać spowiednika. Zmysłowość wszędzie się zakrada i wciska, częstokroć umie długo działać pod płaszczykiem cnoty. A choćby i to nie, zbyt częste wizytowanie dla chorego stałoby się znarowieniem, a dla duchownego pociągałoby utratę czasu. Większa część ludzi, a mianowicie niewiasty, mają nader ograniczony zakres widzenia, dłuższa choroba przyczynia się do tego, że ich infirmerya staje się dla nich małym światem, w którym oni sami punkt środkowy we wszystkiém stanowią. Gdy im się zbyt wiele poświęca uwagi, mianowicie ze strony duchownych, nabierają niezwykłych pretensyi, z czego powstają wielkie niebezpieczeństwa dla ich duszy a rozliczne utrudzenia dla pasterza. Dodajmy i to jeszcze, że przy takich wizytach niepodobna ciągle o rzeczach bozkich mówić, więc łatwo się wydarzyć może, iż rozmowy nabierają zgoła świeckiego charakteru, że się zajmuje nowinkami, a nawet plotkarstwa trudno się ustrzedz. A przecież *Rit. Rom.* powiada: „Aegrotos visitans Parochus ea, quae sacerdotes Domini decet, honestate et gravitate se habeat, ut non aegris solum, sed sibi et domesticis verbo et exemplo *prosit ad salutem.*“ W ogólności zbyt poufały stosunek nie przyczynia się bynajmniéj do podniesienia powagi i działalności dusz pasterza, przeciwnie czyni mu ujmę; ci duchowni, którzy w tak przesadny sposób zajmują się *cura alicuius infirmae*, niechajno badają siebie starannie, co ich do tak szczególniejszéj praktyki powoduje: czy miłość do Jezusa Chrystusa, czy miłość własna — możeby ich to w ich wrzekoméj gorliwości o dobro dusz nieco ostudziło.

Jakkolwiek niezawodnie najlepiéjby było, gdyby owych dwóch powyżéj wyłuszczonych ostateczności przy wizytowaniu chorych wszędzie i jednakowo unikano, to jednakże z przyczyny wielkiéj rozmaitości stosunków nie można na postawione zapytanie dać stanowczéj, szczegółowéj odpowiedzi; można tylko następującą zasadę ogólnie położyć: Tyle razy odwiedzać w urzędzie pasterskim chorych, ale téż jeno tyle, by najpierw, wobec wszystkich jednakowo postępować, a po drugie, by odwiedzanie było zawsze z pożytkiem dla chorego, a nigdy z niczyją szkodą.

Postępowanie pasterza powinno w ogólności być dla wszystkich jednakowe, boć jest ojcem wszystkich, i **każdy** parafianin ma prawo do miłości ze strony swego pasterza. Byłoby zdrożnością, gdyby dawał choć pozór, że bogatszych i wyższych uwzględnia więcéj od uboższych i niższych. Toby dało powód do rozlicznych goryczy — pasterz by tracił na szacunku między parafianami. Jako przed Bogiem nie ma względu na osobę, tak i tutaj pasterz nie powinien mieć względu na osobę chorego. Jeżeli zaś kogoby należało uwzględniać, to przedewszystkiém niższych, opuszczonych i biednych, gdyż ci właśnie najbardziéj potrzebują pomocy i opieki. *Rytuał Rzymski* mówi:

„Przedewszystkiem ma pasterz troskać się o tych, którzy ludzkiéj pomocy pozbawieni, uciekają się do miłości i dobroczynności dobrego i oględnego pasterza. Gdy z własnych swych zasobów nie może ich zasilić, gdy nie może, jak powinien, ze wszystkich sił, udzielić im jałmużny, ma się starać za pomocą Bractwa Miłosierdzia chrześciańskiego lub innego Bractwa, które się znajduje w parafii, lub téż za pomocą prywatnych albo publicznych składek potrzebom ich zaradzać. Obok tych ubogich co do ciała, należy pilnie baczyć na ubogich co do ducha t. j. na tych, którzy dotychczas żyli w grzechach, lub na wielkie są wystawieni pokusy i niebezpieczeństwa duszy.

Trzymając się tych wskazówek oraz nabytego w pasterzowaniu doświadczenia, następujące należałoby postawić zasady:

1) Chorych złożonych długą, uporczywą chorobą, można co tydzień raz odwiedzać. Dwa razy byłoby za wiele, chyba żeby cierpieli nadzwyczajne jakie boleści a przytém ogarniała ich niecierpliwość lub zwątpienie. Jeżeli chory ma przy sobie Siostrę Miłosierdzia, to i jednorazowe odwiedzenie prawie zbyteczne.

2) Kilka razy tygodniowo, o ile możności trzebaby odwiedzać tych, co leżą w ciężkiéj, zaraźliwéj gorączce a dla tego od najbliższych i przyjaciół prawie całkiem bywają opuszczeni; daléj takich, co dopiero w chorobie nawrócili się do Boga i powstali z swych grzesznych nałogów; i tych wreszcie, których nagabują ciężkie pokusy, jako to, szemranie przeciw Bogu, rozpacz, skłonność do samobójstwa itp.

3) Codziennie należy odwiedzać tych, co się w najbliższém niebezpieczeństwie śmierci znajdują, zwłaszcza jeśli bez znacznych trudności można się do nich dostać.

4) Codziennie i więcéj razy o dzień trzeba odwiedzać tych, którzy już w agonii ostatniéj się znajdują — konają. Niechajże nie kończą bez *Commendatio animae.* Jest to heroiczne dzieło chrześciańskiéj miłości pasującego się ze śmiercią chorego nie prędzej opuszczać, aż zakończy: według kanonów każdy parafianin ma prawo żądać od pasterza swego téj pomocy w ostatniéj godzinie.

5) Wizyta ma być o tyle długą, o ile jéj cel — pocieszenie, nawrócenie, uświęcenie — dobre przygotowanie do śmierci, — wymaga. Dziesięć minut rzadko kiedy starczy, natomiast dłużéj nad pół godziny byłoby zbytecznėm.

Wyjątki tak co do tamtego jak i co do tego oczywiście zachodzą.

Jeżeli osoby czują się bardzo słabemi lub znużonemi, nie ma co bawić; gdy chodzi o przygotowanie do spowiedzi jeneralnéj, i pół godziny może będzie za mało.

Zresztą nie należy zapominać przy odwiedzaniu chorych wskazanych przez Kościół obrządków — chyba, że szczególne jakie okoliczności lub częstsze odwiedzanie radzą tego poniechać. Wchodząc mówi się: *pax huic domui*, kropi się chorego i dom święconą wodą, odmawia przepisane w Rutuale wiersze i modlitwy i udziela się podług formuły kapłańskie błogosławieństwo.

6) Niechaj pasterz przy żadnéj wizycie nie zapomina okazywać choremu swego współczucia — trzeba go się wypytać o stanie choroby, objawiać radość, jeśli się polepsza, współczucie, gdy się pogarsza. To wszystko jest wypływem pasterskiéj miłości a pociąga, otwiera serca.

Ażeby w obszerniejszych parafiach odwiedzanie chorych działo się porządnie, i żaden chory nie był pozbawiony powinnéj troskliwości, *Rituale Rom.* nakazuje proboszczom zaprowadzić i utrzymywać „Wykaz chorych", w którym ma sobie zapisywać stan i potrzeby pojedyńczych chorych. „Ad hoc iuvabit praesertim in amplis Parochiis, aegrotorum notam seu catalogum habere, ut cuiusque statum et conditionem cognoscat, eorumque memoriam facilius retinere et illis opportune subvenire possit." Gdyby zaś pleban dla zbyt wielkiéj liczby chorych, dla rozległości parafii lub z innych powodów nie był zdolen należytego mieć około chorych starania, przeto „powinien przez innych swoich współpracowników" lub gdy ich nie ma, przynajmniéj „przez pobożne i chrześciańskiéj miłości pełne osoby dać się w téj mierze zastępować." Quod si parochus *legitime* impeditus infirmorum, ut quando plures sunt, visitationi interdim vacare non potest, id praestandum curabit per alios sacerdotes, si quos habet in parochia sua, aut saltem per laicos homines pios et christiana charitate praeditos.

We wszystkich okolicznościach ma pasterz pomnieć na słowo Pisma św.: *Non te pigeat visitare infirmos ex his enim in dilectione firmaberis.* (Sir. 7. 38—39).

Palka.

1. Palka, którą się nakrywa kielich we Mszy św., powstała z korporału. Gdy po ofiarowaniu postawiono kielich na korporale, tylną część korporału zaginano i okrywano kupę kielicha, ażeby jaki owad, brud lub coś podobnego nie dostało się do kielicha. W starym Ceremoniale Benedyktynów w Bursfeld czytamy: „Plicatu extremae partis Corporalis (Diaconus) calicem operiat." A w Ceremoniale cysterskim: „Diaconus posito Offertorio super altare, ponat calicem super corporale in secundo plicatu anterioris et sinistrae dextraeque partis, et panem ante calicem *revolvens super eum corporale.*" Według zdania Maratiego zwyczaj ten miał się u Kartuzów i w kilku kościołach południowéj Francyi, mianowicie w Lyonie, zachować, podczas gdy w Rzymie, Włoszech, w Niemczech i w innych krajach trzymających się ritusu rzymskiego, bardzo wcześnie zaczęto drugiego, mniejszego i złożonego korporaliku do pokrywania kielicha używać. Wyrazem: palla corporalis, oznaczano w ogóle korporał, następnie wyraz palla przeniesiono na ono małe zwiniątko płócienne — a nazwa korporału została się tylko dla onéj dużéj płóciennéj chusteczki, na którą się kielich stawia. Kiedy ta odmiana nastąpiła, trudno dziś oznaczyć, niewątpliwie jednak już przed Innocentym III była w używaniu, gdyż ów papież mówi o téj rzeczy, jako znanéj od dawna. „Duplex est palla, quae dicitur corporale, una quam Diaconus super altare totam extendit; altera, quam super calicem plicatam imponit." (De Mysterii Missae 12, n. 56.) Około roku 1400 Rudolf z Tungern wskazuje na różnicę jaka w téj rzeczy w Gallii panowała: „In componenda oblata in altari est duplex modus: unus Romanus, quem servant Itali et Allemani *cum duobus corporalibus, quorum utrumque pure lineum esse debet;* Gallici vero cum uno tantum calice de plica huius unius corporalis cooperto." (De can. observ. prop. 23).

2. Aż do naszych czasów w kościołach rzymskich i włoskich palka zatrzymała swą postać. Zrobiona jest z prostego, średnio cieńkiego płótna, w wielkości złożonego podwójnie korporału, twardo wyprasowanego. Owóż, ażeby temu nakryciu kielicha nadać większéj sztywności, zaczęto od 16 wieku w niektórych dyecezyach francuzkich i niemieckich, kłaść na owo płótno, czyli mniéjszy korporalik, odpowiedniéj wielkości, a jedwabną do koloru ornatu zastósowaną materyą, pociągniętą przykrywkę z papy, tak że palka sama, ona płócienna chusteczka, łatwo się do przykrywki dała przytwierdzać i znowu łatwo od niéj oddzielać. Oprócz tego dawano po boku złociste frenzle czyli galonki, a w środku, na wierzchu wyszywano krzyż. Następnie skutkiem nieznajomości i zaniedbania kościelnych przepisów, i skutkiem wkradającéj się gwałtownie dowolności w kościelnéj paramentyce, zapomniano zupełnie o właściwéj palce z płótna a używano jeno owéj jedwabną materyą pociągniętéj przykrywki. Niestety! do dziś dnia znajdują się w wielu kościołach takie surrogata prawdziwéj palki, i niejeden kapłan bezpiecznie nakrywa kielich, w którym się Krew najświętsza znajduje, taką pokrywką, pod którą nie ma nic płótna, a która jeszcze od częstszego używania grubo jest zbrudzoną. Pismo święte powiada wyraźnie, że Ciało Zbawiciela Józef z Arymatei w czyste płótno owinął, przeto łatwo zrozumieć, dla czego Kościół święte postacie eucharystycznego Ciała tylko na czystém płótnie konsekrować i czystém płótnem kielich nakrywać każe. Jest to wiekami uświęcony i dla swéj symboliki czcigodny obyczaj Kościoła.

3. Prawa kościelne używać innéj palki, krom z płótna, przy Mszy św. wyraźnie zakazują. „In sacrificio Missae uti non potest palla a parte superiori drappo serico cooperta. *S. R. C.* d. 22 Jan. 1701 ad 6. Ad Dubium: An palla confici possit ex tela quadam composita ex lino et gossipio subtilissimo, quam vocant Mussule? *S. R. C.* d. 15 Mart. 1664 respondit: *Lectum.* Niektórzy autorowie utrzymują, że w razie potrzeby można zamiast palki płóciennéj użyć innego złożonego korporału. Zwyczaj wsuwania między podwójnie złożone płótno białego, grubego papieru (papy), by palka była sztywniejsza, nie sprzeciwia się żadnym przepisom, i jak najznakomitsi rubrycyści utrzymują, przez praktykę znalazł swe zatwierdzenie. W nowszych czasach zaczęto wierzchnią część palki przystrajać haftem znaków kościelnych; dawniéj wyszywano tylko prosty krzyżyk. Zasługi około tego mają Siostry od ubogiego Dzieciątka Jezus, atoli zawsze pamiętać należy, że płótno czyste, a nie hafty są rzeczą najważniejszą, że więc każdy, i najuboższy kościół, może mieć takie palki, byle była gorliwość — dobra wola u sług Kościoła.

4. Palka powinna być benedykowana tak samo jak korporał, z którego powstała i któréj to samo przeznaczenie. (*De Herdt,* S. Liturg. praxis, n. 168). Skoro do Mszy św. użytą została, nikt ze świeckich nie powinien jéj się, jak i korporału, dotykać (sub veniali). (Ibidem, n. 175). Gdy ma być praną, to najpierw powinien ją wyprać subdyakon, i to w osobném naczyniu, wyłącznie do prania korporałów, palek i puryfikaterzy przeznaczoném; wodę należy wylać do sacrarium. (Ibid. n. 171). Benedykcyi swojéj nie traci palka gdy się z niéj wyciągnie onę papkę z papieru, jeno wtenczas, gdy tak zostanie zmienioną, że do nakrycia kielicha służyć nie może. (Ibid. n. 169).

KORESPONDENCYE.

* **Dyecezya Przemyska** 11 września.

Roku 1862 zgorzał był kościół i klasztor w *Dzikowie*. Pomimo zbyt ubogiego wyposażenia swego, stanęły konwent i świątynia Pańska zupełnie zrestaurowane i odnowione po kilkoletniéj pracy, poświęceniu się i zabiegliwości obecnego ks. Przeora Jana Skałuby. Potrzeba było wielkiéj wiary w pomoc Bożą, aby przy zupełnym braku funduszów podjąć się dzieła tak znakomitych kosztów wymagającego. Ks. Przeor dał dowód takiéj wiary, i dziś ogląda ze zdumieniem sowitą jéj nagrodę. Dla wierzącego nic nie jest niepodobném.

Ale kto mu głównie pomagał w tém dziele, kto otwierał serca ludzkie na proste prośby zakonnika?

Oto Matka Największa w tamtejszéj świątyni cudami i łaskami wsławiona. Zna ją lud Nadwiślański, ten lud pięknéj postawy i szlachetnego oblicza, Wiarę świętą miłujący gorąco. I gdyby tego miejsca nie oddzielały morza piaszczyste od naszych siedzib, gdyby klasztorna dotacya zdołała większą liczbę zakonników utrzymać, niezawodnie szerzejby się po kraju rozeszła była sława obrazu Dzikowskiego. Dziś wprawdzie kolej żelazna przybliżyła nas do Dzikowa, a piachy i błota ugięły się przed sztuką autonomicznych drogomistrzów, wszelako trudno już, aby się pątnicy nasi tak garnęli do obrazu tego, jak do Kalwaryjskiego albo Leżajskiego. Więc gdy Podgórzanie oddają cześć Bogarodzicy w rzeczonych miejscach, Powiśle spieszy do Dzikowa, i wiedząc doskonale o strasznéj doli narodu za Wisłą, śpiewa serdecznie: *Polska korona srodze utrapiona.* Na obrazie Dzikowskim widać miłe oblicze Dzieciątka Jezus, Matki Najświętszéj i św. Oblubieńca Jéj. O pochodzeniu jego nie mamy dokładnych i bezpiecznych wiadomości. To tylko pewna, że za trzy lata minie dwa wieki, jak obraz ten za cudowny uznany został przez Biskupa Krakowskiego Andrzeja Trzebickiego, że już wtedy był w kaplicy zamkowéj Tarnowskich, i że Jan Stanisław Amor Tarnowski w roku 1676 konwent i kościół dla Ks. Dominikanów fundował, i obraz cudowny do nowéj świątyni przeniósł.

Obszerniejszych i pewniejszych dat o tym obrazie wypada szukać w archiwum Biskupstwa Krakowskiego, w oddziale Acta Episcopi Trzebicki Andreae.

W niespełna dwieście lat wrócił ten obraz jakby w gościnę do kaplicy zamkowéj, gdzie niegdyś cudowna moc Boża szczególniejszym sposobem przezeń się objawiać poczęła dla podniesienia wiary w pośrednictwo Bogarodzicielki i dla okazania, że ją błogosławioną zwać będą wszystkie pokolenia. Smutny był powód téj gościny, po którym trzeba było kościół i wielki ołtarz naprawiać i na nowo ozdabiać.

Że jednak znalazł ów skarb nieoceniony godne przyjęcie od teraźniejszego pana zamku i dostojnéj małżonki jego, rękojmią nam jest ich pobożność, tradycyjnie pielęgnowana, jak drogi klejnot w rodzie Tarnowskich, który z potoku dziejów naszych wyniósł imię ani jedną chmurką niezaćmione.

Po skończeniu odnowy ołtarza wielkiego, na którą bracia Tarnowscy znakomitą złożyli ofiarę, po skończeniu fresków, któremi P. Eliasz pokrył sklepienie świątyni i łuk oddzielający nawę od presbyteryum, pomyślano o przeniesieniu cudownego obrazu napowrót do kościoła. Lud okoliczny nawiedzony klęskami gradobicia niezapamiętanego, i wylewów, potrzebował ożywienia ufności w opiekę Opatrzności, potrzebował podniesienia religijnych uczuć, a przedewszystkiém naprowadzenia przez Sakrament Pokuty do zgadzania się z wolą Bożą. Zatém ks. Przeor zapowiedział uroczystość przeniesienia obrazu na przeddzień Narodzenia Najświętszéj Panny, i dla osiągnienia powyższych celów pragnął nadać temu obrzędowi większéj solenności i namaszczenia. Zaprosił więc do odprawienia pontyfikalnie tego aktu ks. Infułata Hoppego, któremu towarzyszył ks. Kanonik Łobos.

Pan Jan Tarnowski dowiedziawszy się o obietnicy przyjazdu ks. Hoppego, pospieszył z zaproszeniem go wraz z towarzyszem do zamku. Ponieważ obrzęd przeniesienia obrazu miał się odbyć wieczorną porą w sobotę, przeto ks. Infułat stanął z ks. Łobosem, po krótkim spoczynku u Hrabstwa Tarnowskich w Chorzelowie o godzinie 7-éj na miejscu.

Obszerny dziedziniec zamkowy już był jak nabity, a cudowny obraz w oknie kaplicy jaśniał w pośród wieńca z lamp gorejących. Wkrótce nadeszła processya z kościoła, a na czele jéj księża Dominikanie w pięknych dalmatykach, których kolumny — jak uważałem — z litych pasów są zrobione. Ks. Hoppe ubrany w fioletowy mantolet wyszedł z zamku ku kaplicy, i ukląkł na modlitwę, a podczas tego śpiewano Antyfonę: „*Witaj Królowa Nieba!*“

Po skończeném śpiewaniu wstąpił na ambonę wystawioną na prost obrazu cudownego, i wpośród ciszy głębokiéj, pod baldachimem z gwiazd niebieskich, przy blasku mnóstwa świec przemówił: „Niech będzie pochwalony Jezus Chrystus i Najświętsza Matka Jego;“ a z tysiąca ust odpowiedziano: „Na wieki wieków Amen.“

> „Wynijdźcie i oglądajcie córki Syońskie króla Salomona w koronie, którą go ukoronowała matka w dzień zaślubienia jego, i w dzień wesela serca jego.“

Na ten tekst z pieśni Salomona zaczął mówić o chwale króla Salomona, którą zasłynął po szerokim świecie, jako najbogatszy i najmędrszy król, a tak dalece, że córki Syońskie, aby nasycić oczy swe blaskiem majestatu jego, zmawiały się nieraz, mówiąc: Idźmy a oglądajmy króla w koronie jego prześwietnéj; a królowa Saby z dalekich stron przyjechała była do Jerozolimy dla podziwiania Jego mądrości i przepychu królewskiego.

A jednak — zapytał kaznodzieja — czémże była ta wszystka jego świetność i majestatu wspaniałość w porównaniu z pięknością lilii polnéj?

Przypatrzcie się — mówi Pan Jezus — liliom polnym, a powiadam wam, że ani Salomon we wszystkiéj chwale swojéj nie był odziany jako jedna z tych. My więc z większym zapałem serca wołać dziś możem: Wynijdźmy a oglądajmy króla w koronie, którą go ukoronowała Matka Jego.

Tu mówca w kilku silnych rysach naznaczył, kogo to oglądać mamy. Oto króla wieków, który pierwéj był niż Salomon, którego piękności dziwują się Aniołowie. On jest Bogiem Salomona i stwórcą lilii polnéj, gaszącéj urokiem swéj piękności blask królewskiego szarłatu.

Potém zadał sobie kaznodzieja pytanie, w kim Go dzisiaj podziwiać będziem i uwielbiać? I odpowiedział, że w Najświętszéj Maryi Pannie, któréj dziś obchodzimy narodzenie pełne radości według słów Kościoła:

> „z któréj narodzenia weselą się Aniołowie, i chwalą syna Bożego. Narodzenie Twoje Bogarodzico Dziewico wesele zwiastowało wszystkiemu światu. Z Ciebie albowiem — oto przyczyna radości — wyszło słońce sprawiedliwości, Chrystus Bóg nasz, który rozwiązawszy przekleństwo dał nam błogosławieństwo, a zawstydziwszy śmierć darował nam żywot wieczny.“

Tak pokazał mówca, że z weselem z narodzenia Matki Najświętszéj ściśle się łączy chwała syna Jéj Bozkiego. Już bowiem zaczęła mu gotować koronę niepokalanego człowieczeństwa którego tak pragnął, już ma się odbyć w świątyni jéj żywota zaślubienie między Boską jego osobą a człowieczą naturą, z czego weseli się on Bóg miłości.

Tu kaznodzieja począł na gruncie macierzyństwa Bożego wskazywać wysokie przywileje Maryi, Jéj świętość niedoścignioną, Jéj możność i tylko Bozkiéj ustępującą go-

dność, którą ukoronował Ją Chrystus Pan, Syn jéj i Syn Boży, i zawołał:

„Wynijdźmyż i oglądajmy Maryę matkę Króla nieba i ziemi, w koronie, którą ukoronował ją Syn jéj w dzień Narodzenia jéj.“

Słusznie zdjęła nas ciekawość, jak nas poprowadzi mówca do obrazu cudownego. Otóż zawołał, że nie jest nam dano sięgnąć okiem tam do Nieba, gdzie po prawicy króla stanęła ona królowa Świętych w szacie złotogłowéj. Niechże więc spoczną oczy nasze na tym obrazie cudownym, z którego jak ze słońca promieni się chwała Maryi przez cuda łaskawości i miłosierdzia, rozlewające się na tę okolicę i na wszystkich, którzy tutaj o pomoc błagają. Za świadków tego wezwał mówca obecnych słuchaczów, i pięknie odmalował macierzyńskie a dziwne Najświętszéj Panny działanie. Potém się odwołał do świadectwa przesławnego rodu Tarnowskich, w których kaplicy wsławiony został ów obraz, a którzy pod opieką jego od przeszło dwóch wieków odziedziczone po wielkich przodkach cnoty wiernie pielęgnują.

Potém z wielkiém wzruszeniem, które się udzieliło nam wszystkim, zawołał mówca:

„O zwróćmy oczy nasze ku téj Prześlicznéj Matce Dziewicy a zapytajmy: Czém jesteś dla nas o Maryo? Powiedz Pani czego się od Ciebie spodziewać mamy?“

I tu pokrótce rozwinął odpowiedź Najświętszéj Panny.

„Jam jest matką pięknéj miłości i świętéj nadziei. Matką jestem, świadczę się Janem Ewangelistą, który mi za Syna pod krzyżem poruczony, a z nim cały ród ludzki. Matką jestem, a jak Syn mój całego rodu ludzkiego zbawcą, tak ja opiekunką.

Poczém kaznodzieja przeszedł do klęsk, które tego roku nawiedziły ludność tamtejszą, i na powyższych motywach obudzał serca do szukania ulgi u Najświętszéj Panny. Zapewniał wszystkich, że doznają pomocy, i kiedyś zaśpiewają z świętym Bonawenturą:

„Chwalcie Panią naszą wszyscy narodowie, wysławiajcie ją wszystkie ludy, albowiem utwierdzona jest nad nami łaska i miłosierdzie jéj.“

Niepodobna mi z pamięci powtórzyć strzelistych aktów, któremi mówca zwrócony do cudownego obrazu Matkę Najświętszą wzywał, zakończywszy je św. Augustyna modlitwą:

„Ora pro populo, módl się za ludem, wstaw się za duchowieństwem, przyczyń się za pobożną płcią niewieścią, niech poczują wszyscy Twoje wspomożenie, którzykolwiek obchodzą Twoje narodzenie święte.“

Tu roztoczył mówca obraz wielkich utrapień Kościoła, i systematyczne usiłowania skierowane ku zepsowaniu między ludźmi wszelkiéj nawet przyrodzonéj cnoty; a daléj wskazał na chłosty Boże, które mają opamiętać ludzkość grzęznącą w niedowiarstwie i zgniliźnie moralnéj. I znowu zwrócił się do Matki Najświętszéj o orędownictwo Jéj nad narodem naszym, a potém o błogosławieństwo dla Ojca św., o dar rady i bojaźni Bożéj dla Cesarza i dla tych, którzy w imieniu jego rządy sprawują, o błogosławieństwo dla Ks. Biskupa i dla całéj Dyecezyi, o błogosławieństwo dla parafii, dla miejsca, które sobie Najświętsza Panna obrała, i dla stróżów tego przybytku. Nareszcie zawołał:

„Błogosław Panno przezacnéj rodzinie Tarnowskich, która Cię zawsze czcią i pobożnością otaczała, i otacza. Wynadgradzaj jéj tę wielką ofiarę, którą z miłości ku Tobie uczyniła, oddając ten drogi skarb po przodkach odziedziczony do większéj świątyni, aby większa ztąd dla Ciebie była chwała, i większy dla ludu wiecznego pożytek. Pobłogosław wszystkim Dobrodziejom tego kościoła, i wszystkim, którzy Cię na tém świętém miejscu nabożnie nawiedzają i nawiedzać będą.“

Zakończył potém, aby Panna Najświętsza przybyła nam z Synem swoim ku pomocy w godzinie ostatniéj żywota tego.

Po kazaniu, którego mimo najgorętszéj chęci, nie oddałem w całości, jakby się należało, ubrał się Ks. Infułat w szaty pontyfikalne w kaplicy przygotowane, a tymczasem ks. Przeor zdjął obraz z okna, i podał go Księżom zakonnym, którzy przyjęli go na ramiona i stanęli do pochodu. Zaintonowano pieśń: *Bądź pozdrowiona*, i ruszyła procesya z zamku ku klasztornemu kościołowi, przy gęstych strzałach moździerzowych, i sztucznych ogniach.

Dzięki Bogu nikogo nie uduszono w zgiełku, jakiego dawno nie widziałem, nikomu tumany kurzu wynoszące się aż pod obłoki nie zaszkodziły. W zamku tylko pozostały ślady z gazonów, a żelazna brama wjazdowa pękła pod naciskiem mazurskiéj siły.

Szliśmy w tym pochodzie, podobnym do huku toczących się wód mnogich, nad któremi jednak wznoszą się melodyjne pienia z wyższego przyniesione świata. Trudnoć było śpiewać ze wzruszenia, które do głębi przejmowało całą istotę naszą.

O! bo pieśń z piersi wiernego ludu polskiego ku Niebu płynąca, ma tyle w sobie żaru, tyle nadziemskiéj piękności, że musi objąć całą duszę, i wynieść ją ponad stan zwyczajny. Gdyby ta rzesza kilkunasto-tysięczna zaśpiewała pod kopułą świętego Piotra: *Święty Boże, święty mocny*, albo *Godzinki* lub starą pieśń Częstochowską, zaprawdę Włosiby się zachwycili tym potężnym urokiem, który płynie z naszych pieśni religijnych.

Tylko na rany Bozkie zaklinać potrzeba niektórych duchownych, aby nie pozwalali organistom z modnéj szkoły zaprowadzać takich melodyi mazgajskich i pieśni zupełnie im odpowiednich próżnią swoją, jak np. *Aniele stróżu duszy méj*, albo: *O! ty przedwieczny*. Niech tam sobie jaki studencina wywodzi przy gitarze owe ckliwe i rozlazłe tony, ale wara im od świątyni naszéj. Niech nie psują ucha polskiego, które nawykło do pieśni, pełnych nauki wiary jędrnie wypowiedzianéj, a obleczonych w melodyę, któréj dzisiejszego ustroju społeczeństwo utworzyć nie zdoła. Już nie mamy, niestety! owych ukrytych przed światem mistrzów przesłodkich i nadprzyrodzoną powagą tchnących melodyi, już nie mamy organistów i braciszków zakonnych, co to nam zostawili nuty do kolend, do suplikacyi, do brackich godzinek, do nabożeństw pasyjnych.

Aleć nie o tém ma się mówić. Otóż po zrobieniu procesyi na około kościoła i konwentu, weszliśmy do świątyni płonącéj od światła. Zaraz wystawiono obraz na wielkim ołtarzu i zaintonowano: *Te Deum*. Poczém odśpiewał ks. Łobos: Benedicamus Patrem et Filium cum Sancto Spiritu, a ks. Infułat modlitwę dziękczynną, po któréj udzielił benedykacyą od ołtarza. Ks. Przeor zaś w kilku słowach wyraził swoją radość, że dożył téj uroczystości, a oraz dziękował za ofiary na restauracyą kościoła składane.

Dnia następnego Sumę celebrował ks. Łobos w asystencyi ks. Jędrzejowskiego, ks. Szymczakowskiego i kleryka Sapeckiego, a ks. Infułat siedział na podwyższoném miejscu. Kazanie powiedział kapłan zakonu św. Dominika ks. Likendorf, i mimo nieustannego szmeru, wzdychania i wołania z powodu natłoku ludu sprawił wielkie wrażenie; a osobliwie owém przedstawieniem ufności, jaką każdy wierny przejęty jest ku Najświętszéj Pannie, gdyż w każdym wypadku smutnym i bolesnym zwykliśmy wołać: Jezus Marya!

Szkoda, że nie prawił kazania tego na cmentarzu, niezaprzeczenie bowiem odznaczało się polotem religijnym i praktycznością znakomitą. Dla chałasu, o którym wspomniałem, nie mogłem nawet dosłyszeć tekstu ani założenia do kazania. Po sumie znowu ks. Infułat in pontificalibus odprawił konkluzyjną procesyą około kościoła, która już nie była połączona z takim ściskiem jak wczorajsza.

Po krótkim odpoczynku nastąpił obiad w klasztorze

na dwa stoły w osobnych celach, gdyż nie ma tu odpowiedniego refektarza, ani umieszczenia na większą ilość księży. Mieszkania zaś na piętrze wynajęte są na bióra dla starostwa powiatowego. Do stołu zasiedli księża z Przemyśla, Pan Jan Tarnowski z Dzikowa, Starosta miejscowy i sąsiedni kapłani dyecezyi Tarnowskiéj i Przemyskiéj.

Z toastów wnoszonych na cześć Ks. Biskupa, Pana Tarnowskiego, Ks. Infułata, Ks. Łobosa, P. Starosty, kładę treść tego, który wygłosił Ks. Hoppe:

„Wnoszę zdrowie reprezentanta rodu, w którym przez ciąg kilku wieków przechowuje się nieprzerwanie i bez skazy cześć dla Kościoła, praktyka wiary, ofiarność dla ojczyzny, patryarchalność w kole rodzinném, miłość i opieka dla nauk. Niech żyją Tarnowscy!“

WIADOMOŚCI POTOCZNE.

— Wczoraj w piątek Najprzewielebniejszy Ks. Prymas był na przedpołudniowym popisie uczniów gimnazyum św. Maryi Magd. W obecności Zwierzchnika naszych Archidyecezyi, ks. profesor lic. egzaminował z religii.

— *Rekolekcye dla duchownych* w tym roku, skutkiem wydalenia OO. Jezuitów ze Śremu, mogły się tylko w Poznaniu i w Gnieźnie odprawiać. W Poznaniu była jedna koléj, w Gnieźnie dwie po sobie następowały. W Seminaryum gnieźnieńskiém trwały rekolekcye od 16 do 20 i od 23 do 28 września. Pierwszą razą zebrało się 50 duchownych, drugą przeszło 60, za każdą razą ścisk był wielki. Ćwiczeniom tym duchownym przewodniczył tak w Poznaniu, jak i w Gnieźnie Ks. A. Brzeziński, znany ogromnéj liczbie duchowieństwa dyecezyalnego z czasów, kiedy w seminaryum poznańskiém wykładał historyą kościelną i prawo kanoniczne. Wynieśliśmy dużo zbudowania z „medytacyi“ a zwłaszcza „konsyderacyi,“ które dotykały rzeczy nader praktycznych i ważnych dla duchowieństwa. Medytacye trzymały się rozkładu Cwiczeń św. Ignacego. Czcigodny nasz ojciec duchowny głosił nam prawdy zbawienia poważnie, oraz serdecznie, a zawsze w języku iście Skargowskim. Wiadomo, że Ks. A. Brzeziński we wszystkich swych książkach, które wydrukował, szczęśliwie umie naśladować język złotego wieku. — Wczoraj o godzinie 10-éj zakończono tę drugą a ostatnią w bieżącym roku seryą rekolekcyi. W imieniu duchowieństwa Ks. Dziekan Suszczyński, b. kanonik poznański, pięknie podziękował kochanemu naszemu Ojcu za błogosławioną pracę jego około dusz naszych.

— Zbąszyń, 17 września. (Nabożeństwo uroczyste trzydniowe 14, 15 i 16 września). Niezwykłéj uroczystości byliśmy tych dni uczestnikami, którą o tyle za bardzo ważną w tutejszych okolicach uważać należy, — iż otoczonym niemal zewsząd żywiołem obcym, wiarą i narodowością, nie często nadarza się sposobność zadokumentowania zbiorowo uczuć naszych i przywiązania do Kościoła. Równie jak ks. proboszcz Wielichowski — i zacny nasz ks. dziekan Roehr powziął myśl, gdy rządowém rozporządzeniem misye księży Jezuitów zakazanemi zostały, odprawienia trzydniowego uroczystego nabożeństwa, wybrawszy do tego dni 14, 15 i 16 września. Ks. proboszcz Roehr od kilku dni dziekanem, rzeczywiście piękniéj i odpowiedniéj nie mógł inaugurować wobec dekanalnego duchowieństwa i ludu, nowego swego urzędu.

Zaproszony JW. ks. biskup Janiszewski, by w czasie tym udzielić św. sakramentu bierzmowania, przybył w sobotę z wieczora koleją do Zbąszynia.

Trzeba było zobaczyć ten poważny a liczny zastęp kochanego naszego ludu, gdy przy odgłosie dzwonów z pobożną pieśnią na ustach, w obec zebranéj gawiedzi i innowierców, prowadził przez ulice swojego dostojnika do kościoła parafialnego, aby się przekonać, ile to tam jeszcze wiary i siły niespożytéj, i że nie tak łatwo, rozporządzeniami pozbawić człowieka skarbu, który na dnie serca ukryty. Przybywszy do kościoła, przystrojonego w zieleń i kwiaty, ksiądz biskup zajął miejsce pod baldachimem. W pięknéj, polskiéj, z namaszczeniem kapłańskiém wypowiedzianéj mowie, przywitał ks. biskupa ksiądz dziekan, zwracając uwagę na trudne położenie obecne Kościoła, prosząc zarazem dla siebie i ludu o błogosławieństwo. W treściwych a dosadnich słowach odpowiedział ks. biskup, napominając do jedności, do zachowania wiary pomimo krzyżów i utrapienia, a pomodliwszy się na stopniach ołtarza, processionaliter w asystencyi duchowieństwa odprowadzony, udał się na probostwo.

W niedzielę udzielił ks. biskup sakramentu bierzmowania blisko 1400 osobom.

W poniedziałek z południa o godzinie $1\frac{1}{2}$, zabawiwszy więc od soboty, wyjechał ksiądz biskup w towarzystwie ks. dziekana Roehra i asesora dekanatu ks. Mielke proboszcza z Trzciela, na dworzec kolei żelaznéj, odprowadzon również przy odgłosie dzwonów do pojazdu na ulicę przez lud i duchowieństwo, udając się do Poznania. Nieszporném nabożeństwem, przy biciu w kotły i dźwiękach muzyki, procesyą i suplikacyami, ukończyła się ta prawdziwie wzniosła uroczystość, wywarłszy i na niekatolikach urok nieopisany, w sercach zaś naszych zostawiając rzewne uczucie wdzięczności.

Niech mi wolno będzie w imieniu parafian i okolicy wynurzyć najprzód JW. ks. biskupowi, następnie ks. dziekanowi i duchowieństwu, które nie szczędząc ni sił ni zdrowia, niezmordowanie około dobra naszego duchowego pracowało, najserdeczniejsze podziękowanie. Oby Pan Bóg szlachetne te zabiegi nadgrodzić raczył.

(*Kuryer Poznański.*)

Redaktor X. J. Stagraczyński w Wonieściu. — Nakadem i czcionkami A. Schmädicke w Poznaniu. — W komisie L. Streisandta w Grodzisku.